

Terrängkörning

Handbok med allmänna råd till
terrängkörningslagen och
terrängkörningsförordningen

HANDBOK 2005:1 • UTGÅVA 1 • JANUARI 2005

Terrängkörning

Handbok med allmänna råd till
terrängkörningslagen och
terrängkörningsförordningen

NATURVÅRDSVERKET

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM-Gruppen, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket

Tel 08-698 10 00, fax 08-20 29 25

E-post: natur@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 91-620-0136-1

ISSN 1650-2361

Handbok 2005:1 utgåva 1

© Naturvårdsverket 2005

Tryck: CM Digitaltryck AB

Omslagsbilder: vänster ovan: Calle Bredberg/Norrlandia

vänster nedan: Michael Lander/Norrlandia

höger: Länsstyrelsen i Jämtlands län

Inlagebilder: sidan 22: Länsstyrelsen i Jämtlands län

sidan 24: Herman Sundkvist/Norrlandia

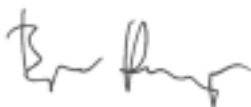
sidan 30: Calle Bredberg/Norrlandia

Förord

Denna handbok med allmänna råd behandlar körning i terräng med motordrivna fordon. Syftet med handboken är att ge vägledning för tillämpningen av terrängkörningslagstiftningen men även annan allmän information om terrängkörning. Handboken riktar sig främst till tjänstemän på länsstyrelser, kommuner och andra myndigheter, men även till förare av motordrivna fordon i terräng och övriga som vill veta mer om körning i terräng.

Påverkan från terrängkörning har ökat under senare år. Därför bedömer Naturvårdsverket att det är angeläget att ge aktuell information om terrängkörningslagstiftningens innehåll och hur regelverket bör tillämpas. Naturvårdsverkets allmänna råd 91:8 om terrängkörningslagen ersätts av de nya allmänna råden som finns inlagda i denna handbok. De tidigare råden var delvis inaktuella bl.a. eftersom ändringar i lagstiftningen gjorts sedan de publicerades år 1991. Dessutom ska myndigheterna sedan år 1999 låta de av riksdagen beslutade 15 miljö kvalitetsmålen vägleda arbetet på terrängkörningsområdet. Naturvårdsverket hoppas att denna handbok med allmänna råd kan vara till hjälp vid främst myndigheternas hantering av terrängkörningsfrågor.

Stockholm 2005

Björn Risinger
Naturvårdsverket

Innehåll

Förord	3
Innehåll	5
Sammanfattning	7
Summary	8
1 Inledning	11
1.1 Bakgrund	12
1.1.1 Mark och vegetation	12
1.1.2 Fauna	13
1.1.3 Friluftsliv	13
1.1.4 Rennäring	13
1.1.5 Skogsbruk	14
1.1.6 Jordbruk	14
1.2 Allemansrätt och terrängkörning	14
1.3 Markägarens rätt och förarens skyldigheter	15
1.4 Miljöbalken med förordningar	16
1.5 Terrängkörning och miljö kvalitetsmålen	17
1.6 Begreppsförklaringar	18
1.7 Lagstiftning av betydelse för terrängkörning	20
2 Terrängkörning på barmark	22
2.1 Undantag från förbudet att köra på barmark	23
2.1.1 Skogs- och jordbrukets undantag från barmarkskörningsförbudet	24
2.1.2 Generella undantag enligt TKF från förbudet att köra på barmark	25
2.1.3 Parkering	27
3 Körning i snötäckt terräng	28
3.1 Bestämmelser om körning i snötäckt terräng	29
3.1.1 Bestämmelser om körning inom skogs- och jordbruksområden	29
3.1.2 Regleringsområden enligt 1 § andra stycket TKL och 6 § TKF	30
3.1.3 Länsstyrelsernas och kommunernas föreskrifter	30
3.2 Undantag från förbudet att köra inom regleringsområde	32
3.2.1 Generella undantag från förbudet att köra utanför allmän skoterled inom regleringsområde	32
3.3 Skoterleder	32
3.3.1 Anläggande av skoterleder	33
3.3.2 Avgiftsbelagda skoterleder	34
3.3.3 Utmärkning av led	34
4 Föreskrifter och dispenser	36

4.1	Föreskrifter enligt 2 § första stycket TKL och 12 § första stycket TKF	36
4.2	Dispenser enligt 2 § första stycket TKL och 12 § första stycket TKF	37
4.3	Exempel på särskilda skäl	37
4.3.1	Parkering av fordon i samband med arrangemang	38
4.3.2	Malmprospektering	38
4.3.3	Körning på golfbanor	38
4.3.4	Motorsport	38
4.3.5	Rörelsehinder	39
4.3.6	Räddningstjänstens övningar	40
4.3.7	Transporter	40
4.4	Föreskrifter och dispenser enligt 2 § andra stycket TKL och 12 § andra stycket TKF	40
5	Försvarmaktens terrängkörning	42
6	Jakt och terrängkörning	43
7	Myndigheternas arbete med terrängkörning	44
7.1	Ansökan om dispens	44
7.2	Exempel på hur beslut kan se ut	45
7.2.1	Generella undantag - föreskrifter	45
7.2.2	Undantag i enskilda fall - dispenser	45
7.3	Rätt att överklaga beslut	46
7.4	Tillsyn	46
7.5	Överträdelser	47
7.6	Information	47
7.7	Terrängkörningsplaner	47
7.8	Frågor och svar	48
7.9	Vidare läsning	50
8	Litteratur och referenser	51
	Bilagor	52

Sammanfattning

Naturvårdsverkets handbok med allmänna råd till terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen har tagits fram för att ge vägledning i hur lagstiftningen på området bör tolkas och för att ge allmän information om terrängkörning. Syftet är att terrängkörningen i Sverige ska bli så långsiktigt hållbar som möjligt samt att tillämpningen av lagstiftningen ute i landet ska bli enhetlig.

I takt med att terrängkörningen i landet ökar, ökar riskerna för skador och störningar på olika allmänna intressen som skyddas av terrängkörningslagen. Barmarkskörningen skadar främst marken och vegetationen medan körning i snötäckt terräng kan innebära skador och störningar på främst djurlivet, friluftslivet och de areella näringarna. I inledningskapitlet behandlas olika intressen i förhållande till sådan skadande eller störande terrängkörning. I samma kapitel återges även hur miljö kvalitetsmålen och miljöbalken kan beröra körning i terräng.

Körning på barmark i terrängen är generellt förbjuden med vissa undantag. Till de generella undantagen hör bl.a. statliga eller kommunala tjänstemän i tjänsteärenden och körning vid hämtning av fälld vilt. Utöver de generella undantagen har länsstyrelsen möjlighet att för viss körning besluta om undantag från förbudet genom att meddela föreskrifter eller besluta om dispenser. För det krävs dock att särskilda skäl föreligger. Ett exempel på ett särskilt skäl kan vara rörelsehinder och fler exempel finns i kapitel 4 i handboken.

Länsstyrelsen skall vid beslut om dispens bedöma om skälen för att få köra som en sökande anger är så tungt vägande att de utgör särskilda skäl för att få köra trots terrängkörningsförbudet. Vid den prövningen har risken för skada eller störning på de allmänna intressena som lagen skyddar också betydelse. Även markägare måste ha dispens eller på något annat sätt vara undantagen förbudet för att få köra på sin egen mark under barmarkstid.

Vad gäller körning i snötäckt terräng är den, till skillnad från barmarkskörningen enligt TKL begränsad eller helt förbjuden i vissa områden. Enligt lagstiftningen har t.ex. länsstyrelserna och kommunerna möjlighet att inrätta regionala och kommunala reglerings- eller förbudsområden. På vissa håll har bestämmelserna använts för att kanalisera trafiken till ställen som av olika skäl bedöms lämpligast.

Kommunerna, länsstyrelserna och Naturvårdsverket är myndigheter som arbetar med terrängkörning. Till länsstyrelsernas uppgifter hör t.ex. att besluta om dispenser från barmarkskörningsförbudet. I sista kapitlet finns rekommendationer om vilka uppgifter som både dispensansökan och myndighetens beslut bör innehålla. I samma kapitel framgår också vad som gäller om man vill överklaga ett beslut enligt terrängkörningslagstiftningen. I slutet av handboken finns svar på några vanliga frågor om terrängkörning med råd, bl.a. att körning bör ske på ställen som riskerar att ta minst skada. En långsiktigt hållbar terrängkörning förutsätter att alla som kör med motordrivna fordon i terräng har rätt till det enligt lagstiftningen och dessutom visar stor hänsyn.

Summary

The Swedish Environmental Protection Agency handbook containing general guidelines on the Off-Road Vehicle Use Act and the Off-Road Vehicle Use Ordinance has been produced to provide guidance on interpreting the legislation in this area and to give general information about using vehicles off-road. The aim is that off-road use of vehicles in Sweden should be as sustainable as possible, and that the legislation should be applied uniformly throughout the country.

As off-road vehicle use in the country increases, so does the risk of harm and disturbance caused to various public interests that are protected by the Act. Driving across land with no snow cover primarily damages the ground itself and vegetation, whereas driving across snow may be detrimental to animal life, recreational activities and also forestry, agriculture and fishing. The opening chapter discusses a number of interests in relation to off-road vehicle use causing damage or disturbance of this kind. The same chapter also deals with ways in which Swedish environmental quality objectives and the Environmental Code may have a bearing on off-road vehicle use.

Driving off-road where there is no snow cover is generally prohibited, with certain exceptions. General exemptions include state and municipal employees in the course of their employment and driving off-road to retrieve game. In addition to the general exemptions, county administrative boards are able to exempt certain off-road vehicle use by issuing regulations or granting special exemption. There must be particular grounds for doing so, however. One example of such grounds may be a physical handicap; further examples are given in chapter 4 of the handbook.

When deciding whether to grant exemption, the county administrative board must determine whether the reasons claimed by the applicant are sufficiently compelling to constitute "particular grounds" for being allowed to drive off-road despite the prohibition. When applications are considered, the risk of harm and disturbance caused to various public interests protected by the Act is also of importance. Landowners must also be granted special exemption or be exempt from the prohibition in some other way so that they can drive across their own land.

In contrast to other off-road driving, use of vehicles on snow-covered land is in certain areas and in certain types of terrain restricted or prohibited entirely only. Under the legislation, county administrative boards and municipalities, for example, are able to create regional and municipal regulated or prohibited zones. In some quarters the provisions have been used to channel traffic to places considered most suitable for various reasons.

Municipalities, county administrative boards and the Swedish Environmental Protection Agency are the agencies involved with regard to off-road vehicle use. The duties of the county administrative board include deciding whether to grant exemption from the prohibition on off-road vehicle use on non-snow-covered land. The final chapter contains recommendations as to the information that applications

and exemption decisions should include. The same chapter also explains how to appeal a decision under the off-road vehicle use legislation.

At the end of the handbook there are some answers to frequently asked questions about off-road vehicle use, accompanied by advice. For instance, driving off-road should take place where there is least risk of damage. Sustainable off-road vehicle use will require all those using motorised vehicles off-road to display a great deal of consideration.

1 Inledning

Terrängkörning innebär körning i terräng med motordrivna fordon. Terrängkörning kan, med hänsyn till miljöpåverkan, delas in i två kategorier: körning med motordrivna fordon på barmark samt körning med motordrivna fordon i snötäckt terräng. Enligt bilregistret har antalet terrängmotorfordon under det senaste decenniet ökat. År 1993 var antalet terrängskotrar i trafik ca 148 000 och antalet avställda ca 34 500. 10 år senare var siffrorna för terrängskotrar i trafik ca 161 000 och antalet avställda ca 93 000¹.

Användningen av motordrivna fordon i terräng medför å ena sidan att risk för att skador och störningar uppkommer på bl.a. flora, fauna, grödor, plant- och ungskog, tamdjur och friluftsliv. Å andra sidan innebär användningen av fordonen att människor på ett lättare sätt kan komma ut i naturen. Vidare kan möjligheten att använda motordrivna fordon i terrängen ha en avgörande betydelse för vissa näringar och yrkesgrupper i så kallad nyttotrafik.

Det är främst terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen som reglerar körning med motordrivna fordon i terräng. Dock finns även andra lagar, såsom miljöbalken, som kan ha betydelse för rätten att köra i terräng.

Lagstiftningen på terrängkörningsområdet i de nordiska länderna varierar. I Norge är terrängkörningen i vissa avseenden mycket starkt begränsad vilket med stor sannolikhet lett till att antalet norska skoteråkare i de svenska fjällen under senare tid ökat kraftigt. Det i sig har inneburit att trycket på naturmiljön och störningar på friluftslivet också ytterligare ökat.

I takt med att terrängkörningen ökar, ökar även olycksriskerna. Maskinerna på marknaden tenderar att få allt kraftigare motorer och egenskaper som gör att de nu tar sig fram i terräng som tidigare inte var tillgänglig. Användandet av s.k. högkammattor är på sina håll ett stort problem. De förstör skoterleder och gör det möjligt att färdas i områden, t.ex. branter som medför olycksrisker.

Mot bakgrund av den senaste tidens utveckling på terrängkörningsområdet, genom ökad påverkan från körning i terräng och därmed sammanhängande problem med att uppnå de av riksdagen fastställda miljö kvalitetsmålen, bedömer Naturvårdsverket att det finns ett behov av att hitta former för terrängkörning som är långsiktigt hållbar.

¹ SIKAS SSM 001:0401

1.1 Bakgrund

Terrängkörningslagen (TKL) är enligt förarbetena² en förbudslag som syftar till att skydda allmänna intressen mot skador och störningar som orsakas av trafik med motordrivna fordon. Den förbjuder generellt sett körning i terräng på barmark samt viss körning i snötäckt terräng. Lagen syftar således till att skydda mark och vegetation mot skador samt att minska störningar på fauna och friluftsliv. Lagen riktar sig till alla som kör i terrängen, även till den som avser att köra på sin egen mark. Vidare ger lagen även skydd åt vissa näringar, såsom rennäring samt jord- och skogsbruk, genom att körning regleras inom vissa områden av hänsyn till näringarna. Enskilda intressen, t.ex. markägarintressen, skyddas främst genom annan lagstiftning såsom brottsbalken (BrB). Också skadestånd enligt skadeståndslagen (SkL) kan bli aktuellt för t.ex. en markägare som drabbas av skada. Det är därför inte säkert att körning som i och för sig är tillåten enligt TKL också överensstämmer med andra bestämmelser. Det är den som kör i terrängen som har ansvar för att se till att han inte bryter vare sig mot TKL eller andra lagar och regler som gäller för den som framför motordrivet fordon i terräng samt att enskilda och allmänna intressen inte riskerar att skadas eller störas av körningen.

Den första lagen som reglerade terrängkörning kom år 1972 och därefter har lagstiftningen ändrats flera gånger. Till lagen finns en tillhörande terrängkörningsförfordning (TKF) som bl.a. anger de generella undantagen från förbuden i lagen. Motiven till terrängkörningslagstiftningen finns i propositionerna 1975/76:67 och 1995/96:226.

1.1.1 Mark och vegetation

Vid terrängkörning på främst barmark med motordrivet fordon finns stor risk för att mark och vegetation skadas eller påverkas genom slitage. Det finns få växter som kan motstå kraftig mekanisk påverkan som orsakas av körning med motordrivet fordon på barmark.

Marktryck, fordonets vikt, motorstyrka och däckutformning är några av de faktorer som påverkar vilka skador som uppkommer på vegetationen. Flera undersökningar som gjorts av bl.a. Naturvårdsverket visar att t.ex. kalfjället är särskilt känsligt för slitage. Känsligheten beror dels på att vegetationen har en låg produktionsförmåga som i sin tur är betingad av klimat- och markförhållanden. Slitaget är speciellt påtagligt på så kallade vindblottor och branta sluttningar.³ Men den negativa effekten av barmarkskörningen är också särskilt tydlig på myrmarker, eftersom den känsliga myrvegetationen lätt skadas av fordonens slitage. I den våta marken bildas ofta djupa spår som läker långsamt och som kan resultera i ändrade hydrologiska förhållanden.

Körning på snötäckt mark kan innebära skada på marken och vegetationen om snötäcket är så tunt att fordonet kommer i kontakt med marken. Även körning på

² Proposition 1995/96:226, s.23

³ Jfr Naturvårdsverkets rapport 4845, Barmarkskörning på kalfjäll, s.12 ff.

väl snötäckt mark skadar normalt odlad gröda. Körningen bildar ett packat snötäcke som smälter sämre och som på våren övergår till is. Det i sig kan ge upphov till isbränna på grödan om grödan består av t.ex. vall eller höstsådd gröda.

1.1.2 Fauna

Terrängkörning i vissa områden kan påverka djurlivet negativt. Olika arter reagerar dock olika på störningen från fordonen, men både däggdjur och fåglar flyttar sig undan fordonen.

Enligt bestämmelserna i artskyddsförordningen⁴ är det förbjudet att avsiktligt störa vissa djurarter och att skada eller förstöra deras fortplantningsområden eller viloplats. Bestämmelserna skall iaktas av dem som kör i terrängen men även beaktas av länsstyrelserna t.ex. i samband med dispensgivning för barmarkskörning och körning i snötäckt terräng. Risken för skador eller störningar på djurlivet under bl.a. arternas föryngringsperiod gör att undantag från förbud för körning i känsliga områden bör meddelas med stor försiktighet.

1.1.3 Friluftsliv

För många människor som vistas i naturen är ostördhet och tystnad väldigt viktigt. Många människor söker sig till fjällen för att uppleva just bullerfria miljöer. Särskilt skoterkörning kan upplevas som ett mycket störande inslag i naturupplevelsen eftersom det är vanligt att skotrar bullrar högt och långväga. Att också barmarkskörning kan störa friluftslivet märks t.ex. på att vissa stigar som är avsedda för främst friluftslivet är sönderkörda av mortordrivna fordon.

1.1.4 Rennäring

Rennäringen är en areell näring med periodvis stora behov av skydd mot viss terrängkörning. Terrängkörning, såsom skoterkörning, kan innebära stora störningar på renarna. Under renens kalvningstid, som infaller under perioden slutet av april - juni, är renarna mycket känsliga. Vajorna kan lätt lämna de nyfödda kalvarna på grund av störningarna. Oaktsam körning under övrig tid på områden där renar finns kan leda till att renarna väljer att fly från störningen. Vid en flykt under främst vintertid ådrar sig renen bl.a. stora energiförluster vilket kan leda till kritiska överlevnadsförhållanden. Vidare sprider sig renar efter spår som skoterkörning lämnar efter sig. Skingrade renhjordar innebär merarbete för renskötarna.

Enligt rennäringslagen⁵ döms den till böter som med uppsåt eller av oaktsamhet skrämmer eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på ett område där renskötsel är tillåten.

⁴ Se artskyddsförordningen (1998:179)

⁵ 94 § rennäringslagen (1971:437)

Renskötselfrätten är en särskild rätt till fastighet⁶ vilket innebär att renskötselfrätterna i olika sammanhang åtnjuter samma skydd mot skador och störningar på sin egendom som en markägare på sin.

1.1.5 Skogsbruk

Skogsbruksnäringen är en areell näring som åtnjuter ett skydd genom TKL mot skador och störningar som kan orsakas av terrängkörning. På barmark är terrängkörning för annat ändamål än skogsbruk eller jordbruk förbjuden. På snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog, vars medelhöjd över snötäcket är lägre än två meter, är körning i terräng med motordrivet fordon som huvudregel förbjuden.⁷ Det har ingen betydelse om plantskogen är planterad, sådd eller självföryngrad. Se även avsnitt 3.1.1.

1.1.6 Jordbruk

Jordbruksnäringen är en areell näring som genom TKL åtnjuter skydd mot skador och störningar som kan orsakas av terrängkörning. Med jordbruksmark avses åker- och betesmark som används eller kan användas till växtodling eller bete.⁸

Körning med skoter på jordbruksmark kan bl.a. innebära att snön packas och att kylan går längre ner i marken. Ett ökat tjäldjup är som regel negativt för de övervintrande grödorna och för etableringen av vårsådda grödor. En ytterligare följd av ökat tjäldjup och snöskoterspår är att ytavrinningen försvåras. Om ytvattent omväxlande fryser och tinar skadas vanligtvis växttacket hårt.⁹ Se även avsnitt 3.1.1.

Det är förbjudet att köra i terräng med motordrivet fordon på jordbruksmark, för annat ändamål än jord- eller skogsbruk, om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på marken. Strängt taget är det endast vid körning på ett tjockt snötäcke med hård skare som det generellt kan sägas att körning kan ske utan risk för sådan skada. I övriga fall är det därför lämpligt att skoterföraren kontakter markägaren eller brukaren för att förvissa sig om att det inte finns risk för skada på marken.

1.2 Allemansrätt och terrängkörning

I Sverige har vi en allemansrätt som, bortsett från övriga Norden, är unik i världen. Det är en sedvanerätt som innebär att var och en i princip har rätt att färdas och vistas i naturen på annans mark. Däremot anses den inte ge rätt att med motordrivet fordon färdas på annans mark, inte heller i fjällmarkerna. (Jfr propositionen om

⁶ Se t.ex. Bertil Bengtsson, SvJT 2000 s.36 ff.

⁷ 1 § TKL, 4 § TKF och proposition 1995/96:226 s.34

⁸ Proposition 1995/96:226 s.33

⁹ SOU 1994:16, Skoterkörning på jordbruks- och skogsmark, s.34 f.

hållbar utveckling i landets fjällområden, där det sägs att någon uttalad så kallad färdselrätt, som skulle möjliggöra fri färd i naturen med terrängskoter, inte kan anses föreligga.)

Den yttersta gränsen för vad som är tillåtet enligt allemansrätten bestäms främst av att handlingar som är straffbelagda enligt brottsbalken och andra straffstadganden, t ex i rennäringslagen, aldrig kan vara tillåtna enligt allemansrätten. Men även sådana handlingar som i sig inte är brottsliga kan vara otillåtna om de medför störningar som överstiger det som t.ex. en markägare skall behöva tåla¹⁰ eller annars inte kan sägas ingå i allemansrätten.

I brottsbalken finns ett brott som benämns tagande av olovlig väg¹¹. Paragrafen anger att det är förbjudet för utomstående att färdas över tomt, plantering eller annan äga som kan skadas därav. Att färdsel som är straffbelagd enligt denna paragraf är förbjuden också med snöskoter är självklart, men även när det gäller sådan terrängkörning som inte är straffbar enligt brottsbalken är det något oklart med vilken rätt man kan färdas med motordrivet fordon på annans mark utan markägarens samtycke eftersom allemansrätten inte anses omfatta färd med motordrivet fordon.

1.3 Markägarens rätt och förarens skyldigheter

Terrängkörning på barmark och i viss snötäckt terräng är generellt förbjuden enligt TKL. Dessutom finns andra bestämmelser, t.ex. i brottsbalken, som medför att terrängkörning kan vara förbjuden. Detta gäller t.ex. körning som riskerar att skada mark eller egendom, se ovanstående avsnitt. Förbud att köra enligt TKL sammanfaller således inte alltid med förbudsbestämmelser enligt andra lagar. Detta medför att körning som är tillåten enligt terrängkörningslagstiftningen ändå kan vara förbjuden enligt t.ex. brottsbalken. Det är den som kör motordrivet fordon i terräng som bär ansvaret för att se till att körningen är tillåten både enligt TKL och annan lagstiftning och att han inte orsakar skada eller störning för markägare eller annan med särskild rätt till fastighet. Om någon kör i terrängen trots att det finns risk för t.ex. skada på markerna, kan markägaren vända sig till polismyndighet och anmäla överträdelsen.

Om det inte finns skaderisk, men körningen ändå medför olägenhet eller störning för markägaren, bör fortsatt körning kunna förbjudas vid vite på rent civilrättslig grund. Dock handlar det då inte om att tillämpa TKL eller brottsbalken. Ett vite kan bara riktas mot viss person, inte mot allmänheten. Markägare får då vända sig till domstol med ett yrkande om förbud vid vite.

Samma sak som gäller markägaren gäller också arrendator, hyresgäst eller annan med särskild rätt till fastighet, såsom den med renskötselrätt, om körningen inkräktar på deras rätt.

¹⁰ Jfr t.ex. NJA 1996 s.495

¹¹ 12 kap. 4 § brottsbalken (1962:700)

Terrängkörning kan i vissa fall medföra skadeståndsansvar på grund av brott. I andra fall torde det krävas fysisk skada på mark eller egendom för att skadeståndsansvar skall komma i fråga¹².

Enskild väg får trafikeras av motordrivet fordon om inte vägens ägare har förbjudit det. Vägens ägare har således rätt att förbjuda körning på väg som tillhör honom. Terrängmotorfordon och terrängsläp får endast föras på enskilda vägar, med vissa undantag.¹³ Det är förarens ansvar att ta reda på vad som gäller på den enskilda vägen. Om den enskilda vägens ägare förbjuder körning på den, skall förbudet märkas ut med vägmärke eller på annat tydligt sätt. Observeras bör att förbud mot trafik i regel utmärks vid infarten till den enskilda vägen medan en skoterförare ofta har möjlighet att köra in på vägen längs hela dess sträckning. Det är inte rimligt att en vägghållare som vill avlysa en väg för t.ex. skotertrafik skall behöva markera förbudet utmed hela vägsträckningen. Av hänsyn till vägghållaren är det lämpligt att undvika skoteråkning på enskilda vägar även om inte förbud råder eftersom det kan vara svårt för vägghållaren att ploga en väg som trafikerats av snöskoter.

1.4 Miljöbalken med förordningar

Miljöbalkens (MB) mål är att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. Balken innehåller bestämmelser som i många fall kan få betydelse för terrängkörning.

I miljöbalkens andra kapitel finns allmänna hänsynsregler som ger uttryck för försiktighetsprincipen, principen att det är förorenaren som skall betala, principer om hushållning med naturresurser, kretslopp och lämplig lokalisering av verksamheter och åtgärder. De allmänna hänsynsreglerna gäller envar som bedriver eller avser att bedriva verksamhet eller vidta åtgärd som inte är av försumbar betydelse för att miljöbalkens målsättning skall uppnås.

Det krävs anmälan för samråd hos tillsynsmyndigheten om en verksamhet eller åtgärd kan komma att väsentligt ändra naturmiljön. Sådan anmälan är också obligatorisk i samband med anläggande av skoterled. Närmare bestämmelser om när anmälan skall göras finns i förordningen (1998:904) om täkter och anmälan för samråd.

I förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd anges att anläggning för motorsport ska anmälas till kommunal nämnd.

Områdesskyddsreglerna i 7 kapitlet MB gäller också alla. I föreskrifterna för områden skyddade med stöd av 7 kapitlet MB, t.ex. naturreservat och nationalparker, finns bestämmelser om vad som är förbjudet i de olika områdena utöver de generella bestämmelserna i miljöbalken. Föreskrifterna kan innehålla bestämmelser om att det är förbjudet att framföra motordrivet fordon inom det skyddade området.

Bestämmelser om s.k. Natura 2000-områden finns i 7 kap 28 a § MB. Där an-

¹² Jfr 2 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207)

¹³ 10 kap 10 § och 5 kap. 1 § trafikförordningen (1998:1276)

ges att tillstånd krävs för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett naturområde som har förtecknats med stöd av 27 § MB, d.v.s. ett N-2000-område. Det är den som planerar verksamheten eller åtgärden, t.ex. terrängkörning, som är skyldig att söka sådant tillstånd. Olika arter och naturtyper är olika känsliga för störningar. Det kan vara lämpligt att rådgöra med länsstyrelsen om körning som planeras i ett Natura 2000-område kan påverka området på ett sådant sätt att tillstånd krävs för körningen. Natura 2000-områden bör också beaktas när man anlägger en skoterled.

Enligt förordningen om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken¹⁴ skall prövande myndighet ta avgift enligt avgiftsförordningen¹⁵ för prövning av körning inom skyddat område där terrängkörning annars är förbjuden.

1.5 Terrängkörning och miljö kvalitetsmålen

År 1999 beslutade Sveriges riksdag att anta 15 nationella miljö kvalitetsmål och ytterligare ett, om biologisk mångfald, är under utarbetande. Målen beskriver de egenskaper som vår natur- och kulturmiljö måste ha för att samhällsutvecklingen ska vara ekologiskt hållbar. Målen innehåller ett generationsperspektiv som innebär att vi i Sverige skall sträva efter att ha genomfört en stor del av åtgärderna som krävs för att målen skall kunna uppfyllas till år 2020. Miljö kvalitetsmålen är inte direkt bindande men skall vara vägledande för myndigheternas arbete.

De miljö kvalitetsmål som har närmast koppling till terrängkörning är målen ”Storslagen fjällmiljö” och ”Myllrande våtmarker”, men även andra miljö kvalitetsmål kan ha koppling till aktiviteter som terrängkörning. I målet ”Storslagen fjällmiljö” sägs att skador på mark och vegetation orsakade av mänsklig verksamhet ska vara försumbara senast år 2010. Vidare sägs att buller i fjällen från motordrivna fordon i terräng och luftfartyg skall minska och uppfylla följande specifikation; att minst 60 % av terrängskotrar i trafik senast år 2015 skall uppfylla högt ställda bullerkrav (lägre än 73 dBA), att buller från luftfartyg senast år 2010 skall vara försumbart både inom regleringsområde klass A enligt terrängkörningsförordningen (1978:594) och inom minst 90 % av nationalparksarealen. Enligt delmål 3, kallat ”skydd av områden med höga natur- och kulturvärden”, ska senast år 2010 merparten av områdena med representativa höga natur- och kulturvärden i fjällområdet ha ett långsiktigt skydd. För att målet skall kunna uppnås behövs det att terrängmotorförare visar stor hänsyn till natur- och kulturvärdena.

I ett av delmålen i miljö kvalitetsmålet ”Myllrande våtmarker” sägs att senast år 2004 skall inte skogsbilvägar byggas över våtmarker med höga natur- eller kulturvärden eller så att dessa våtmarker påverkas negativt på annat sätt.

¹⁴ 7 kap. 1 § förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken

¹⁵ 9-14 §§ avgiftsförordningen (1992:191)

1.6 Begreppsförklaringar

Nedan anges hur olika begrepp av betydelse för terrängkörning används i handboken.

BARMARK

All körning i terräng som innebär att fordonet kommer i kontakt med marken betraktas som barmarkskörning. När snödjupet är så litet eller snön så lös att fordonet kommer i kontakt med marken, räknas körningen därmed som barmarkskörning.¹⁶

FÄRDLED

Med färdled avses enligt förordningen om vägtrafikdefinitioner¹⁷ en sådan led eller plats i terrängen som allmänt används för samfärdsel men inte är en väg. Begreppet färdled kan därmed inte anses omfatta leder eller spårbildningar som skapats av motordrivna fordon i samband med transporter eller i samband med annan körning inom exempelvis skogsbruk, jordbruk, anläggningsarbeten eller rennärning.

ISOMRÅDE

Isbelagda vattenområden är en form av terräng, vilket medför att terrängkörningslagen i princip är tillämplig även vid färd på is.¹⁸ Isområde är att jämställa med snötäckt terräng och körning på is är således generellt tillåten såvida inga andra förbud finns mot det för t.ex. ett visst område.

MOTORDRIVET FORDON

Ett motordrivet fordon är enligt lagen om vägtrafikdefinitioner¹⁹ ett fordon som för framdrivande är försett med motor, dock inte en sådan eldriven rullstol eller sådant eldrivet fordon med en tramp- eller vevanordning som är att anse som cykel.

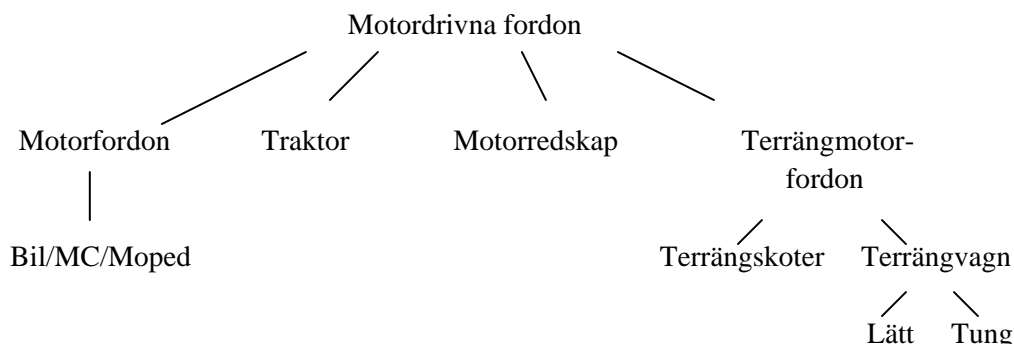
Enligt samma lag delas motordrivna fordon in i motorfordon (bilar, motorcyklar och mopeder som är avsedda att användas huvudsakligen på väg), traktorer, motorredskap och terrängmotorfordon (terrängskotrar och terrängvagnar). Ett terrängmotorfordon är ett motordrivet fordon som är inrättat huvudsakligen för att självständigt användas till person- eller godsbefordran i terräng. En terrängskoter är ett terrängmotorfordon med en tjänstevikt av högst 400 kg och en terrängvagn är ett terrängmotorfordon med en tjänstevikt över 400 kg. Terrängvagnar delas in i lätta och tunga terrängvagnar. En lätt terrängvagn är en terrängvagn vars tjänstevikt är högst 2 ton och en tung terrängvagn har en tjänstevikt över 2 ton. Snöskotrar och 4-hjulingar är t.ex. terrängskotrar enligt lagen. Se illustrationen nedan.

¹⁶ Jfr proposition 1975/76:67 s.35

¹⁷ 2 § förordningen (2001:651) om vägtrafikdefinitioner

¹⁸ Proposition 1995/96:226 s.23

¹⁹ 2 § lagen (2001:559) om vägtrafikdefinitioner

I denna handbok med allmänna råd används omväxlande begreppen skoter och snöskoter för terrängskoter som framförs i snötäckt terräng.

MOTORREDSKAP

Med motorredskap avses enligt 2 § lagen om vägtrafikdefinitioner ett motordrivet fordon som är inrättat huvudsakligen som ett arbetsredskap eller för kortare förflyttningar. Exempel på motorredskap är skördare och skotare vilka används i skogsbruket. Även så kallade älgdragare är motorredskap.

TERRÄNG

Med uttrycket terräng avses område som inte är att anse som väg, dvs. i första hand skog, fjäll och myr men även åker, äng, hage, park och isområde.

VÄG

Med väg avses enligt 2 § förordningen om vägtrafikdefinitioner

- 1) En sådan väg, gata, torg och annan led eller plats som allmänt används för trafik med motorfordon,
- 2) en led som är anordnad för cykeltrafik och
- 3) en gång- eller ridbana invid en väg enligt 1 eller 2.

Gränsen mellan vad som räknas som terräng å ena sidan och väg å andra sidan har en central betydelse i handboken.

Några begrepp som lätt sammanblandas är "traktorväg", "enskild väg" och "skogsbilväg". En traktorväg eller hjulspår i terrängen som skapats av körning med t.ex. traktor eller motorredskap är inte att betrakta som väg eftersom den inte kan sägas användas allmänt för trafik med motorfordon.

Lagen har ett terrängbegrepp som inte riktigt stämmer med allmänt språkbruk eftersom körning på traktorväg räknas som terrängkörning fastän traktorväg innehåller ordet väg.

Enskild väg och skogsbilväg kan sägas allmänt användas för trafik med motorfordon och bör således inte betraktas som terräng. En stor andel av de enskilda vägarna är skogsbilvägar som i många fall inte är öppna för allmän motorfordons- trafik. Sådana vägar är trots det att anse som vägar. Enskild väg eller skogsbilväg som är oplogad, räknas också som väg.

ÖPPET VATTENOMRÅDE

Med öppet vattenområde avses ett område med öppet vatten, d.v.s. vatten som inte är isbelagt. Exempel på vattenområde är älv, insjö och bäck. Körning på vatten regleras genom särskild lagstiftning såsom genom lokala trafikföreskrifter, föreskrifter för vattenskyddsområden och vattenskoterförordningen²⁰.

1.7 Lagstiftning av betydelse för terrängkörning

Nedan finns en sammanställning över och kort beskrivning av lagstiftning som reglerar eller berör terrängkörning.

- Terrängkörningslagen (1975:1313) - förbudslag som syftar till att skydda mark och vegetation mot skador samt minska störningar på fauna och fri-luftsliv. Lagen förbjuder med vissa undantag körning med motordrivet fordon på barmark i terräng samt reglerar körning med motordrivet fordon inom vissa fjällområden.
- Terrängkörningsförordningen (1978:594) - reglerar terrängkörningen mer i detalj än terrängkörningslagen.
- Miljöbalken (1998:808) – övergripande lagstiftning som rör all miljöpåverkan. Balkens tillämpningsområde är direkt kopplat till målet om hållbar utveckling. Balken innehåller bestämmelser som i många fall har direkt koppling till terrängkörning
- Förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd - anger anmälningsskyldighet vid anläggande av motorbana.
- Förordningen (1998:904) om täkter och anmälan för samråd – anger att det krävs anmälan för samråd med tillsynsmyndigheten innan en skoterled anläggs.
- Trafikförordningen (1998:1276)- innehåller bestämmelser för trafik på väg och i terräng. Förordningen ger en kommun möjlighet att meddela lokala trafikföreskrifter om förbud mot trafik med fordon i terräng.
- Vägmärkesförordningen (1978:1001) – gäller anvisningar för trafik på väg och i terräng genom bl.a. vägmärken.
- Lagen (2001:559) om vägtrafikdefinitioner – anger beteckningar som är avsedda att användas i andra författningar.
- Förordningen (2001:651) om vägtrafikdefinitioner – kompletterar lagen om vägtrafikdefinitioner
- Lagen (1999:877) om förarbevis för moped klass I och för terrängskoter – innehåller bestämmelser om utfärdande av förarbevis.
- Fordonslagen (2002:574) – innehåller bestämmelser om kontroll av fordon.

²⁰ Förordningen (1993:1053) om användning av vattenskoter

- Fordonsförordningen (2002:925) om fordons beskaffenhet och utrustning samt kontroll av fordon.
- Körkortslagen (1998:488) – innehåller bestämmelser om behörighet att framföra vissa typer av motordrivna fordon.
- Körkortsförordningen (1998:980) – innehåller bestämmelser om behörighet att framföra vissa typer av motordrivna fordon.
- Jaktlagen (1987:259) och jaktförordningen (1987:905) – innehåller bl.a. bestämmelser om jakt från motordrivna fortskaffningsmedel.
- Brottsbalken (1962:700) – innehåller bestämmelser om brott och brottspåföljder.
- Tillsynsförordningen (1998:900) – innehåller bestämmelser om tillsyn av efterlevnaden av föreskrifter enligt miljöbalken samt om tillsynsmyndigheternas skyldigheter.
- Militära vägtrafikkungörelsen (1974:97) – innehåller särskilda bestämmelser om bl.a. trafik på väg eller i terräng med fordon som brukas av Försvarmakten, Försvarets materielverk och Försvarets radioanstalt.
- Artskyddsförordningen (1998:179) – innehåller bl.a. bestämmelser om förbud mot störningar av djur och deras uppehållsplatser.
- Lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.
- Lagen (1998:492) om biluthyrning - innehåller bestämmelser om yrkesmässig uthyrning av bilar och terrängmotorfordon.
- Förordningen (1998:780) om biluthyrning – innehåller föreskrifter om tillämpningen av lagen om biluthyrning.

2 Terrängkörning på barmark

TKL är en förbudslag vilket bl.a. innebär att körning på barmark i terräng med motordrivet fordon är generellt förbjuden i Sverige. Förbudet gäller all barmarkskörning i terräng, utom körning i samband med vissa yrkes- och näringsutövningar, för vissa verksamheter, i vissa områden samt annan körning som genom föreskrift eller dispens är undantagen förbudet. Med andra ord får endast fordon som används av behöriga eller i rätt sammanhang användas för körning i terräng. Det är viktigt att komma ihåg att förbudsbestämmelsen även gäller markägaren. En markägare får således inte köra i terräng med motordrivet fordon under barmarksförhållanden på sin egen mark om inte körningen generellt eller genom dispens eller föreskrifter meddelade av länsstyrelsen är undantagen förbudet.

Terrängkörningsskador utspridda över ett hed- och våtmarksområde i fjällen. Terrängkörningsplaner kan stimulera grupper som enligt 1 § TKF är undantagna barmarkskörningsförbudet i 1 § TKL, såsom renskötare, att se över och planera sin barmarkskörning.

Vad som sägs i det följande om barmarkskörning gäller alltså bara i de undantagsfall då sådan körning är tillåten enligt 1 § TKL eller 1 och 12 §§ TKF.

Allmänt råd till 2 § TKF

Körning på mark i kalfjäll som är känslig för slitage bör undvikas. Fordon som körs på barmark på kalfjäll bör ha ett marktryck på högst 15 kPa. Marktrycket bör avse olastat fordon.

Med skador på naturmiljön bör avses skador på mark och vegetation samt skador och störningar på djurliv.

Endast fordon med bullernivåer understigande 82 dBA – mätt enligt ISO 362:1998 – bör användas vid barmarkskörning på kalfjäll.

Utsläpp till mark, vatten eller luft som kan ha en negativ inverkan på t.ex. naturmiljö och friluftsliv kan anses utgöra andra störningar av betydelse.

Av hänsyn till risken för skada på mark och vegetation är det viktigt att körning på känsliga marker, t.ex. myrmarker, kalfjäll, tallhedar och alvarmarker endast sker i undantagsfall, när så är nödvändigt. Skada kan undvikas genom att körning så långt möjligt sker på slitagetålig mark och med fordon som är så skonsamma som möjligt för marken. Det är också mycket viktigt att föraren anpassar sin hastighet och körstil i övrigt till markens känslighet.

2.1 Undantag från förbudet att köra på barmark

I TKF finns generella undantag från förbudet i TKL att köra i terräng på barmark. De generellt undantagna är främst grupper som behöver kunna köra motordrivna fordon i terrängen i sin yrkesutövning. Utöver de generella undantagen finns, enligt TKL och TKF, möjlighet för länsstyrelserna att meddela föreskrifter med undantag och besluta om dispenser från förbudet att köra på barmark i terrängen.

Även om vissa verksamheter är undantagna från förbudet att köra på barmark enligt 1 § TKF, kan det finnas bestämmelser i annan lagstiftning som förbjuder körningen såsom föreskrifter för naturreservat eller nationalparker och lagen om kulturminnen.

Den som omfattas av något av undantagen från förbudet mot barmarkskörning eller har dispens bör kunna visa identitetshandling samt handling som styrker rätten att köra i området, exempelvis tjänstebricka eller dispensbeslut.

2.1.1 Skogs- och jordbrukets undantag från barmarkskörningsförbudet

Körning för jordbruks- eller skogsbruksändamål är enligt 1 § TKL generellt undantagen från förbudet att köra på barmark i terrängen.

Allmänt råd till 1 § första stycket TKL

Med körning i terräng med motordrivna fordon för skogsbruksändamål bör förstås sådan körning som behövs i skogsbruksarbete eller i direkt samband därmed.

Förbudet i 1 § första stycket 2 TKL gäller körning på snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog vars medelhöjd över snötäcket är lägre än två meter och förbudet gäller inte i fall som avses i 1 § första stycket TKF 1-3, dvs. för tjänstemän, läkare, räddningstjänst m.fl. (4 § TKF).

Enligt Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen skall skador till följd av skogsbruksåtgärder undvikas eller begränsas på mark och i vatten. Vidare sägs i de allmänna råden till samma bestämmelse att maskiner bör användas så att skador på mark och vatten begränsas²¹.

Körning för skogsbruksändamål är enligt 1 § TKL undantagen barmarkskörningsförbudet. Dock kan modernt skogsbruk medföra mycket stora skador på mark och vegetation.

²¹ Se närmare SKSFS 1993:2.

Allmänt råd till 1 § första stycket TKL

Med körning i terräng med motordrivet fordon för jordbruksändamål bör förstås sådan körning som behövs i jordbruksarbete eller i direkt samband därmed.

Motordrivna fordon får också trots förbudet att köra på snötäckt jordbruksmark (1 § första stycket 3 TKL) användas i tjänsten av tjänstemän, läkare, räddningstjänst m.fl. som anges i 1 § första stycket 1-3 TKF. (5 § TKF). Se även avsnitt 1.1.6.

2.1.2 Generella undantag enligt TKF från förbudet att köra på barmark

Statliga och kommunala tjänstemän i tjänsteärende

Allmänt råd till 1 § första stycket 1 TKF

Undantaget för körning i tjänsteärende bör endast avse sådan körning som är nödvändig för tjänsteärendets utförande. Organiserade övningar bör inte anses vara generellt undantagna från förbudet.

Fjällräddningen och räddningstjänst

Allmänt råd till 1 § första stycket 3 TKF

Undantaget för fjällräddningen bör anses omfatta räddningsaktioner samt sådant rekognoseringsarbete som är nödvändigt för att kunna fullgöra fjällräddningsuppdraget, t.ex. rekognosering för att bedöma lavinfara. Vid rekognoseringsarbete bör körning på barmark undvikas, liksom körning i skyddade områden eller annars särskilt känsliga områden.

Undantaget för räddningstjänst bör anses omfatta räddningsinsatser som staten eller kommunen ansvarar för vid olyckor och överhängande fara för olyckor. Räddningstjänstens övningar bör däremot inte anses omfattas av undantaget.

Projektering, byggande, underhåll och skötsel av vägar

Allmänt råd till 1 § andra stycket 2 TKF

Undantaget för projektering, byggande, underhåll och skötsel av vägar bör anses omfatta körning på det blivande vägområdet samt körning på arbetstillfarter som är nödvändiga för vägbygget.

Renskötselarbete

Undantaget enligt 1 § andra stycket 4 TKF omfattar underhåll av renskötselanläggning och arbete med renskötsel vid bevakning av renar och vid drivning och samling av renar inför omedelbart förestående märkning, slakt eller flyttning samt för renskötarnas försörjning med livsmedel och andra dagligvaror i direkt samband med renskötseln. Undantaget omfattar således inte samtliga fall av körning i samband med jakt och fiske som annars anses ingå i renskötselrätten och är tillåten enligt 25 § rennäringslagen (1971:437). I de fall jakten eller fisket är en del av

renskötarnas försörjning med livsmedel i direkt samband med renskötelsen får den däremot anses omfattas av undantaget. Renskötarens arbete med binärningar, såsom turism, ingår inte i undantaget från terrängkörningsförbudet.

Hämtning av fälld björn, älg, hjort eller vildsvin

Allmänt råd till 1 § andra stycket 5 TKF

Vid hämtning av fälld björn, älg, hjort eller vildsvin till lämpligast belägna bilväg bör körning i första hand ske på stig såvida körningen inte riskerar att skada en stig som är avsedd för friluftslivet. Om en sådan stig riskerar att skadas bör körningen istället ske vid sidan av stigen. Körning på känsliga marker bör undvikas.

Skötsel- och anläggningsarbete

Allmänt råd till 1 § andra stycket 6 TKF

Till anläggningsarbete bör även räknas vatten- och avloppsarbeten. Med friluftsområde bör avses t.ex. skidnedfarter, spår och leder, dock ej fjällanläggningar i sin helhet.

Observera att undantaget i 1 § andra stycket 6 TKF inte gäller för körning inom regleringsområde enligt 6 § TKF. Det är således förbjudet att utan dispens från länsstyrelsen köra motordrivet fordon på snötäckt mark i samband med skötsel- och anläggningsarbete inom park-, idrotts- eller friluftsområde utanför allmän skoterled inom regleringsområde. Detta framgår av 7 § tredje stycket TKF.

Enskilda färdleder

Allmänt råd till 1 § tredje stycket 1 TKF

Undantaget för enskilda färdleder i terrängen som är avsedda för motorfordonstrafik bör inte anses omfatta leder eller spårbildningar som skapats av motordrivna fordon i samband med transporter eller i samband med annan körning inom exempelvis skogsbruk, jordbruk, anläggningsarbeten eller rennäring.

Andra arbetsplatser, särskilt anordnade tävlings- eller övningsområden mm.

Allmänt råd till 1 § tredje stycket 2 TKF

Med andra arbetsplatser än järnvägs- och fabriksområden bör avses t.ex. områden med pågående grustäkter och terräng i omedelbar anslutning till pågående byggverksamhet. Undantaget för körning i täkter bör endast anses gälla dem som arbetar med täkten eller efterbehandlingen av området. Körning på avslutade och efterbehandlade sådana områden bör däremot inte anses omfattas av undantaget.

Med särskilt anordnade tävlings- eller övningsområden bör endast avses anläggningar för motorsport som skall anmälas till kommunen enligt bilagan till förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Undantaget för särskilt anordnade tävlings- eller övningsområden eller andra liknande områden bör inte anses omfatta slingor i terrängen utanför ett tävlings- eller övningsområde.

Med andra liknande områden kan avses grusplaner som huvudsakligen används för t.ex. nöjesevenemang eller fordonsparkering.

Vid terrängkörning i pågående eller avslutade täkter bör risken för förorening från motordrivna fordon av grundvatten särskilt uppmärksammas.

Observera att undantaget enligt 1 § tredje stycket 2 TKF ej gäller för körning inom regleringsområde enligt 6 § TKF. Det är således förbjudet att utanför allmän skoterled inom regleringsområde utan dispens från länsstyrelsen köra med terrängskoter (såsom snöskoter) på snötäckt mark inom tomter, järnvägs- eller andra arbetsplatser.

Naturvårdsverket bedömer att de tävlings- och övningsområden som är undantagna barmarkskörningsförbudet enligt 1 § tredje stycket 2 TKF endast kan anses omfatta motorsportanläggningar. Motorsportbanor, halkövningsbanor och banor för provning av motordrivna fordon är anmälningspliktiga enligt 9 kap 6 § miljöbalken.

Trafik med civila motordrivna fordon inom militära övningsområden kräver särskilt tillstånd från militär myndighet. Dessutom krävs en dispens enligt TKF från länsstyrelsen om det inte handlar om sådan körning eller sådant område som ändå omfattas av något av undantagen enligt TKF. Det kan vara lämpligt att sökanden i sin ansökan till länsstyrelsen bifogar tillståndet från militär myndighet. För civilas körning inom militära övningsområden gäller i övrigt samma försiktighetskrav som för körning i terräng inom andra områden.

2.1.3 Parkering

Allmänt råd till 3 § TKF

Med uppställning eller parkering i anslutning till väg bör avses uppställning eller parkering på område i direkt anslutning till väg såsom vägren eller liknande. När fordon ställs upp eller parkeras i anslutning till väg bör detta ske så nära vägen som möjligt och så att trafikfara inte uppkommer.

Det är viktigt att parkering utmed vägar görs med hänsyn till trafiksäkerheten så att risk för trafikolyckor, t.ex. genom skymd sikt, inte uppkommer.

Undantaget från barmarkskörningsförbudet för uppställning eller parkering i anslutning till väg (3 § TKF) omfattar inte parkering i större omfattning på t.ex. en åker vid jordgubbsplockning, tävlingar och auktioner. För sådan parkering krävs att länsstyrelsen meddelat föreskrift eller beslutat om dispens för parkeringen. Dessutom behövs markägarens medgivande. Se avsnitt 4.3 i handboken.

På grund av att barmarkskörningsförbudet inte omfattar användning av motordrivna fordon inom tomter (1 § tredje stycket 2 TKF) krävs inte någon dispens om parkering i större omfattning anordnas på egen tomt eller annan plats där barmarkskörningsförbudet inte gäller.

Det kan finnas förbud att parkera i terräng inom visst område genom lokala trafikföreskrifter.

3 Körning i snötäckt terräng

I Sverige är körning med motordrivna fordon i snötäckt terräng reglerad för vissa typer av terräng samt inom vissa områden, de s.k. regleringsområdena.

Körning inom områden där det inte råder förbud mot att framföra motordrivna fordon ska ske med försiktighet. Är snötäcket så tunt eller löst att fordonet kommer i kontakt med marken räknas det som barmarkskörning. En skotermatta med höga kammar t.ex. kan skada markskiktet eller en vinterled om snötäcket är tunt eller löst. Snöskotertävlingar är vanliga på sina håll och kan leda till störningar för friluftsliv och kringboende samt djurlivet. Det krävs att alla som är med om att planera och deltar i sådana arrangemang visar hänsyn. I vissa fall kan körningen bli så intensiv att skotrarna kommer i kontakt med marklagret. Då betraktas körningen som barmarkskörning och dispens krävs från terrängkörningsförbudet.

Enligt den statliga utredning, som bl.a. ledde till de senaste ändringarna i terrängkörningslagen, är regelverket rörande terrängkörning inte anpassat till en omfattande skotertrafik eller till att det förekommer omfattande skotertrafik i vissa delar av de nuvarande regleringsområdena. I flera regleringsområden har länsstyrelserna medgett undantag från förbuden mot skoterleder. Enligt utredningen har det anlagts ca 200 mil skoterleder i regleringsområdena.²²

I följande avsnitt ges exempel på olika typer av inskränkningar i möjligheten att köra i snötäckt terräng.

Ett gott exempel på skoterkörning längs påbjuden markerad led.

²² Proposition 1995/96:226 s.26 f.

3.1 Bestämmelser om körning i snötäckt terräng

Bestämmelser om körning i snötäckt terräng finns i olika lagar, såsom i TKL, TKF, trafikförordningen och föreskrifter för olika skyddade områden.

Körning på jordbruksmark och skogsmark är förbjuden om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på skogen eller marken (1 § TKL) med undantag för de tjänstemän m.fl. som anges i 1 § första stycket 1-3 TKF. Vidare är körning i snötäckt terräng begränsad i vissa fjällområden med hänsyn till bl.a. flora, fauna, friluftsliv och rennäring (1 § andra stycket TKL och 6 § TKF). Körning kan också vara reglerad av antingen kommun eller länsstyrelse från naturvårdssynpunkt eller annan allmän synpunkt (3 § TKL).

Med stöd av trafikförordningen och lokala trafikföreskrifter kan kommunen reglera körningen i ett visst område i terrängen. Dessutom kan föreskrifterna för de olika nationalparkerna och naturreservaten innehålla bestämmelser som reglerar körningen inom de skyddade områdena.

Vidare finns det bestämmelser om artskydd²³ som anger att det är förbjudet att avsiktligt störa fåglar och vissa andra skyddade djurarter bl.a. under deras uppfödning- och övervintringsperioder. Även detta är viktigt att tänka på då man planerar att köra med motordrivet fordon i terräng.

3.1.1 Bestämmelser om körning inom skogs- och jordbruksområden

Förbudet i 1 § första stycket 2 TKL gäller för körning på snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog vars medelhöjd över snötäcket är lägre än 2 meter (se 4 § TKF). Det har ingen betydelse om plantskogen är planterad, sådd eller självföryngrad.²⁴ De olika typer av skador skogen kan drabbas av efter skoterkörning är t.ex. stambrott, toppskottskador, stamskador och barkskador.²⁵

Förbudet gäller dock inte användning av statliga eller kommunala tjänstemän i tjänsteärende, läkare, barnmorskor, brandkår m.fl. som anges i 1 § första stycket TKF.

Allmänt råd till 1 § första stycket 3 TKL

Vid bedömningen av om det är uppenbart att terrängkörning kan ske utan risk för skada på snötäckt jordbruksmark bör beaktas risken för isbränna på grödor och att skada kan uppkomma på marken även som följd av djupare tjäle.

Med jordbruksmark menas sådan åker- och betesmark som ingår i fastighet som är taxerad som lantbruksenhet. I svensk standard för ägoklassificering av mark för jordbruk och skogsbruk (SCB Meddelanden i samordningsfrågor 1981:4) definieras åkermark som mark som används eller lämpligen kan användas till växtodling

²³ 1 a § artskyddsförordningen (1998:179)

²⁴ Proposition 1975/76:67 s.44

²⁵ SOU 1994:16, Skoterkörning på jordbruks- och skogsmark, s.39

eller bete och som är lämplig att plöjas. Som betesmark definieras mark som används eller lämpligen kan användas till bete och som inte är lämplig att plöjas.

Körning med skoter på jordbruksmark kan bl.a. innebära att snön packas och att kylan går längre ner i marken. Ett ökat tjäldjup är som regel negativt för de övervintrande grödorna och för etableringen av vårsådda grödor. En ytterligare följd av ökat tjäldjup och snöskoterspår är att ytavrinningen försvåras. Om ytvattnet omväxlande fryser och tinar skadas vanligtvis växttäcket hårt.²⁶

Det är den som avser att köra i terräng som ansvarar för att försäkra sig om att skada inte uppkommer vid körning på skogs- eller jordbruksmark.

3.1.2 Regleringsområden enligt 1 § andra stycket TKL och 6 § TKF

Inom fjällområdena i Dalarnas, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län finns totalt 16 s.k. regleringsområden som beslutats av regeringen. Områdena åtnjuter ett starkare skydd mot körning med motordrivet fordon än vad oreglerade områden gör.

Enligt 6 § TKF är områdena klassificerade A-C där varje klassificering talar om hur starka begränsningarna är för körning med motordrivet fordon inom respektive område. Inom A-klassificerade områden är körningen starkast begränsad medan körningen inom C-klassificerade områden är mindre begränsad. Körning inom regleringsområde får endast ske på allmän skoterled om inte den aktuella körningen genom något undantag är tillåten på annat ställe inom regleringsområdet. En allmän skoterled är en led som antingen länsstyrelsen eller kommunen har skoterledhållningsansvar för.

Syftet med regleringsområdena är främst att skydda särskilt känsliga områden i fjälltrakterna samt att förebygga olägenheter för naturvården, friluftslivet, rennäringen och andra allmänna intressen. Regleringsområdena finns inte utmärkta i terrängen eftersom det rör sig om stora markområden, men det är skoterföraren som ansvarar för att hos länsstyrelsen ta reda på var områdena ligger.

3.1.3 Länsstyrelsernas och kommunernas föreskrifter

Länsstyrelserna och kommunerna kan enligt 15 § TKF meddela föreskrifter, inklusive förbud, för körning inom ett visst område om körningen kan medföra olägenhet från naturvårdssynpunkt eller annan allmän synpunkt.

Allmänt råd till 3 § TKL och 15 § TKF

Med olägenhet från naturvårdssynpunkt eller annan allmän synpunkt bör avses bl.a. negativ påverkan på mark, vegetation, djurliv, friluftsliv, rennäring eller annat allmänt intresse.

Föreskrifter för ett visst område kan ange att terrängkörning endast får ske efter vissa angivna leder eller endast viss tid på dygnet. Föreskrifter kan ange förbud mot terrängkörning.

Med körning som är till gagn för Ortsbefolkningen bör avses sådana transporter och annan nyttotrafik som är nödvändig för Ortsbefolkningen i glesbygden och på andra håll

²⁶ SOU 1994:16, Skoterkörning på jordbruks- och skogsmark, s.34 f.

där det råder kommunikationssvårigheter. Med körning som är till gagn för ortsbefolkningen bör även avses sådan körning som är nödvändig för ortsbefolkningen för att kunna nyttja äganderätt eller särskild rätt till fastighet, t.ex. färd till och från fastighet.

Kommunen kan också, genom lokala trafikföreskrifter, förbjuda trafik med vissa fordon inom visst område eller på viss färdled i terrängen²⁷. Föreskriften får avse t.ex. viss trafikantgrupp och visst fordonsslag. Detta innebär att kommunen kan föreskriva att t.ex. skoterkörning skall vara förbjuden inom visst område i kommunen.

Allmänt råd till 16 § TKF

Länsstyrelsen bör alltid samråda med kommunen då förbud eller föreskrift kan komma att påverka kommunens planering eller andra verksamheter, om påverkan inte är av ringa betydelse. Länsstyrelsen bör även samråda med kommunen om föreskrift eller förbud kan komma att röra ett betydande antal människor eller verksamhetsutövare eller avser områden som är geografiskt omfattande.

Vid beslut om regleringsområden enligt 15 § TKF kan det vara viktigt att höra även andra intressenter än de föreskrivna remissinstanserna kommun respektive länsstyrelse. Exempel på sådana intressenter kan vara berörda samebyar, skoterorganisationer, skogsvårdsstyrelse, turist- och upplevelsenäringen, natur- och friluftorganisationer och markägarorganisationer, såsom Lantbrukarnas Riksförbund samt naturligtvis markägare. Ett brett remissförfarande är ofta lämpligt. Föreskrifter för regleringsområden kan utgöra normföreskrifter enligt 8 kap. regeringsformen. Det är då viktigt att myndigheten uppmärksammar de regler som gäller vid utarbetandet av sådana föreskrifter.²⁸

²⁷ 10 kap 10 § trafikförordningen (1998:1276)

²⁸ Se Statsrådsberedningens handbok i författningsskrivning ”Myndigheterna föreskrifter”, Ds 1998:43 (återfinns bl.a. på regeringkansliets hemsida <http://www.adm.ministry.se>)

3.2 Undantag från förbudet att köra inom regleringsområde

Körning med motordrivna fordon utanför allmän skoterled inom regleringsområde enligt 6 § TKF är förbjuden. För att körning utanför allmän skoterled skall vara tillåten, krävs att körningen är undantagen från förbudet antingen genom ett generellt undantag eller genom föreskrifter eller dispens meddelade enligt TKL och TKF. Avsnitt 4 i handboken behandlar föreskrifter och dispenser.

3.2.1 Generella undantag från förbudet att köra utanför allmän skoterled inom regleringsområde

I 7 § TKF anges några generella undantag från förbudet att köra utanför allmän skoterled på snötäckt mark med terrängskoter inom regleringsområde. Enligt paragrafen får motordrivna fordon användas inom regleringsområde i jordbruk eller skogsbruk samt av dem som är fast bosatta inom området för körning närmaste väg mellan bostad och regleringsområdesgräns eller allmän skoterled. Enligt 7 § TKF gäller också de flesta av undantagen från barmarkskörningsförbudet som anges i 1 § TKF, även förbudet att köra utanför allmän skoterled inom regleringsområden på snötäckt mark. Se kommentarer om dessa undantag i avsnitt 2.1. Dock omfattas inte alla situationer som är uppräknade i 1 § TKF av undantag. Det är således förbjudet att, inom regleringsområde utanför allmän skoterled, köra i terräng även på snötäckt mark för skötsel- och anläggningsarbete inom park-, idrotts- eller friluftsområden, samt inom tomter, järnvägs- eller fabriksområden eller andra arbetsplatser, särskilt anordnade tävlings- eller övningsområden eller andra liknande områden, i den mån sådana finns inom regleringsområden.

3.3 Skoterleder

En skoterled är en vinterled som kan vara inrättad av olika skäl. Skoterleder underlättar skoterkörningen och bidrar till att höja säkerheten bl.a. genom utmärkningen av leden. Skoterleder kan även användas för att kanalisera skoterkörningen till de ställen som är lämpligast ur t.ex. naturvårds-, djurskydds-, markägar- eller rennärings synpunkt. En skoterled kan vara både allmän och enskild, beroende på vem som svarar för ledhållningen, dvs. anlägger leden och svarar för driften av den. För en allmän skoterled ansvarar antingen länsstyrelsen eller kommunen för skoterledhållningen och för en enskild skoterled ansvarar annan, t.ex. en skoterklubb.

Inom regleringsområden får det i princip bara finnas allmänna skoterleder. Hur många leder som tillåts inom ett regleringsområde beror på hur området är klassificerat. Körning inom ett A-klassificerat område är mycket starkt begränsad och inom ett sådant område får inga allmänna skoterleder finnas. Ett B-klassificerat område utgörs av ett område med få allmänna skoterleder och med starka begräns-

ningar för körning. Ett C-klassificerat område utgörs av ett område med flera allmänna skoterleder och med begränsningar för körning.

Enligt 6 §, tredje stycket, sista meningen TKF får länsstyrelsen medge undantag i ett enskilt fall enligt 12 § TKF från stadgandet att det endast får finnas allmänna skoterleder i regleringsområden. Det är något oklart vad stadgandet syftar på eftersom 12 § TKF inte handlar om leder utan anger undantag från förbudet att köra. Bestämmelsen i 6 § meningen TKL, torde inte kunna innebära annat än att det krävs synnerliga skäl för dispens att anlägga en enskild skoterled inom ett B eller C-område och att enskilda skoterleder inom A-områden inte får finnas alls (jfr bemyndigandet i 2 § TKL).

Länsstyrelsen ansvarar för att tillhandahålla material om var regleringsområdena ligger. Närmare information om och kartor över regleringsområdena med allmänna skoterleder utmärkta bör finnas tillgängliga i uppdaterad form på respektive länsstyrelses hemsida. Det är skoterföraren som ansvarar för att ta reda på var gränserna för regleringsområdena går eftersom det rör sig om stora markområden som inte finns utmärkta i terrängen.

3.3.1 Anläggande av skoterleder

En allmän skoterled är en markerad led som antingen länsstyrelsen eller kommunen anlägger och har driftsansvar för. En allmän skoterled skall ha ett sådant läge och utförande att körningen på leden kan ske på ett säkert och i övrigt tillfredsställande sätt med hänsyn till såväl omgivning som de som färdas på leden (8 § TKF).

Innan en allmän skoterled eller annan anläggning för skotertrafik beslutas av en kommun eller utförs, skall anmälan göras för samråd enligt 12 kap 6 § miljöbalken, om leden eller anläggningen ligger utanför ett område som omfattas av en detaljplan enligt plan- och bygglagen. Om en sådan anmälan har gjorts innan kommunen beslutat i frågan behövs inte någon anmälan innan leden eller anläggningen utförs. För allmänna skoterleder som omfattas av förordningen (1997:716) om statsbidrag till anläggande av allmän skoterled m.m. behöver inte anmälan göras. Anmälan skall även göras innan skoterled eller annan anläggning för skotertrafik utförs för en annan huvudman än en kommun²⁹.

För att en allmän eller enskild skoterled skall kunna anläggas krävs medgivande av berörd markägare. Naturvårdsverket anser att skriftliga markägaravtal bör upprättas för främjandet av långsiktigt hållbara leder.

I 14 § TKF finns en bestämmelse som anger att samråd skall ske med Naturvårdsverket innan länsstyrelsen fattar beslut om skoterled eller anläggning vid sådan led inom regleringsområde som beslutats av regeringen. En anläggning för allmän skoterled kan vara t.ex. vindskydd, vid en allmän skoterled inom regleringsområde.

²⁹ 7a § förordningen (1998:904) om täkter och anmälan för samråd

3.3.2 Avgiftsbelagda skoterleder

Kommunal reglering enligt 3 § TKL och 15 § TKF och lokala trafikföreskrifter ger möjligheter att kanalisera skotertrafiken inom ett visst område. Med en sådan reglering kan körning med snöskoter i snötäckt terräng inom visst område, med vissa eventuella undantag, begränsas till t.ex. skoterleder som ingår i ett ledsystem. Försök har gjorts med att införa en avgift för att nyttja skoterleder. Avgiften tas ut för den tjänst som den som är ansvarig för leden tillhandahåller, dvs. för anläggandet och driften av den.

Syftena med att inrätta en avgiftsbelagd skoterled kan vara flera, t.ex. att kanalisera skotertrafiken till stråk som bedöms lämpligast från naturvårds-, friluftslivs- och/eller renskötselsynpunkt och därmed minska störningar och skador som uppkommer genom terrängkörning, samtidigt som avgiften kan användas för att finansiera driften av lederna. Naturvårdsverket bedömer att det inte torde finnas några lagliga hinder mot att ta ut en sådan avgift, särskilt mot bakgrund av att terrängkörning inte utgör en del av allemansrätten.

Det är viktigt att berörda parter, såsom fastighetsägare, kommun/er, länsstyrelse, sameby/ar m.fl. får delta vid projektering av ett sådant ledsystem.

I Härjedalen och Funäsdalsfjällen finns Sveriges första s.k. skoterledsprojekt. Projektet startade år 1999 och syftet är att hitta en lokal lösning på konflikten runt skoteråkningen i området. Systemet bygger bl.a. på att snöskoteråkare är skyldiga att erlägga en avgift för att få färdas på anvisade och markerade leder som ingår i projektet. Vidare är skoteråkning generellt förbjuden utanför skoterlederna. I projektet deltar och samarbetar naturvårdare, turistnäring, markägare, rennäringsbor, Härjedalens kommun och skoterintressenter. Med skoterledssystemet anses naturen skonas samtidigt som Funäsdalsfjällen förbättras som rekreationsområde för både skoteråkare och andra som söker tystnad och fjällnatur. För drift och skötsel av ledsystemet svarar Funäsdalsfjällens Skoterled AB och bolaget finansieras bl.a. genom avgifter av dem som åker på skoterlederna.³⁰

3.3.3 Utmärkning av led

Vinterlederna kan vara av olika karaktär. Vanligtvis är de utmärkta med märken som närmare anger vad som gäller för just de lederna. Dels finns leder där körning med snöskoter är helt förbjuden respektive påbjuden (vilket innebär att körning utanför leden är förbjuden), dels leder där körning anges vara olämplig respektive lämplig.

Förbudsmärket används främst för utmärkning av vinterleder som är avsedda för icke motorburna ledanvändare, såsom skidåkare. Påbudsmärket används för utmärkning av främst allmänna skoterleder inom regleringsområdena, men även för utmärkning av andra leder där körning med skoter utanför leden är förbjuden.

Lämplighetsmärket talar om att körning med skoter på leden är lämplig och märket används för utmärkning av led utanför förbuds- eller regelringsområde.

³⁰ www.funasdalsfjall.se/skoter/index.php

Märket som talar om att körning på led med snöskoter är olämplig används utanför förbuds- eller regleringsområde.

Det är viktigt att känna till att skoteråkare alltid och i alla sammanhang har väjningsplikt mot alla som färdas i terrängen, även på skoterleder.

Förbudsmärke
Skoterkörning förbjuden

Påbudsmärke
Förbjudet att köra utanför leden

Olämplighetsmärke
Skoterkörning olämplig

Lämplighetsmärke
Här kör du säkrast och stör minst

4 Föreskrifter och dispenser

Enligt 2 § TKL får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om undantag eller i särskilt fall medge undantag från terrängkörningsförbudet i 1 § TKL i fråga om räddningstjänst och viss näringsutövning eller när det annars finns särskilda skäl.

Regeringen får enligt 2 § andra stycket TKL föreskriva att föreskrifter eller beslut om undantag för områden som avses i 1 § andra stycket TKL får meddelas om det finns synnerliga skäl.

I avsnitt 7.2 i handboken ges exempel på hur föreskrifter och beslut kan se ut samt exempel på villkor.

4.1 Föreskrifter enligt 2 § första stycket TKL och 12 § första stycket TKF

Länsstyrelserna har i 12 § första stycket TKF getts bemyndigande att för varje län meddela föreskrifter om ytterligare undantag från förbudet att köra i terräng på barmark och i viss snötäckt terräng. Enligt TKL krävs för sådana föreskrifter att särskilda skäl föreligger. I avsnitt 4.3 i handboken finns resonemang om vad som kan anses utgöra särskilda skäl för att meddela föreskrifter om undantag.

Allmänt råd till 2 § första stycket TKL och 12 § första stycket TKF

Föreskrifter om undantag från terrängkörningsförbudet enligt TKL bör endast meddelas om det inte medför att risken för skada på mark eller vegetation eller skada eller störning på djurlivet eller dess livsmiljöer, friluftsliv, rennäring eller för kringboende bedöms bli större än om dispenser i de enskilda fallen meddelas.

Föreskrifter om undantag från terrängkörningsförbudet enligt TKL bör inte meddelas för körning inom skyddade områden, om terrängkörning inte tydligt är förenlig med syftet för området och områdets bevarandemål.

Det är viktigt att länsstyrelsen använder föreskrifter om undantag endast för sådana situationer där man generellt sett kan säga att undantaget inte är förenat med risker och där det inte krävs specifik hänsyn till omständigheter i det enskilda fallet. Annars är det bättre att meddela dispens i enskilt fall förenat med särskilda villkor. En föreskrift kan avse ett mindre område inom ett län. En föreskrift gäller alla, men i vissa fall avser det i föreskriften stadgade bara en viss målgrupp, såsom funktionärer för körning på golfbanor i samband med golftävlingar.

Länsstyrelsen bör sträva efter att aktivt kommunicera med berörd markägare eller berörda med särskild rätt till fastighet innan den meddelar föreskrifter.

4.2 Dispenser enligt 2 § första stycket TKL och 12 § första stycket TKF

Länsstyrelsen kan enligt 12 § första stycket TKF besluta om undantag i enskilda fall - dispenser. Dispenser riktar sig till sökanden och kan avse visst specifikt tillfälle, område, arrangemang, verksamhet eller person och innehåller vanligen villkor. Dispens får endast meddelas om det finns särskilda skäl.

Liksom för alla andra dispenser krävs det att myndigheten gör en bedömning tyngden i den sökandes behov i varje enskilt fall. Områdets känslighet har också betydelse för om dispens kan medges. Om det aktuella området redan är belastat genom redan givna dispenser kan det vara viktigt att myndigheten beaktar vilket utrymme som finns för ytterligare dispenser.

I avsnitt 4.3 i denna handbok finns resonemang om vad som kan utgöra särskilda skäl för att meddela dispenser.

Allmänt råd till 2 § första stycket TKL och 12 § första stycket TKF

Särskilda skäl för dispens bör kunna vara t.ex.: rörelsehinder, bevakningsarbete, forskning, utbildning, räddningstjänstens övningar, malmprospektering, funktionärsarbete i samband med golfävling, motorsportävling, transportbehov till fastighet på grund av äganderätt eller särskild rätt till fastighet eller materialtransport av t.ex. byggmaterial.

Dispens från terrängkörningsförbudet enligt TKL bör inte medges om körningen riskerar att medföra skada av betydelse på mark eller vegetation eller skada eller störning av betydelse på djurlivet eller dess livsmiljöer, friluftsliv, rennäring eller kringboende.

Dispens från terrängkörningsförbudet enligt TKL bör inte medges för körning inom skyddade områden, om terrängkörning inte tydligt är förenlig med syftet för området och områdets bevarandemål.

4.3 Exempel på särskilda skäl

I detta avsnitt diskuteras ett antal verksamheter för vilka det kan finnas särskilda skäl att medge undantag för körning i terräng enligt 2 § första stycket TKL och 12 § första stycket TKF. Undantagen kan medges antingen i form av föreskrifter om undantag eller som dispenser i enskilda fall med villkor. Se även avsnitt 4.1 och 4.2 i denna handbok.

I fall då dispens meddelats är det den som skall köra i terrängen och som har fått dispens som är skyldig att själv se till så att han har markägarens medgivande för körningen. Det är lämpligt att myndigheten informerar om detta i dispensbeslutet. I de fall myndigheten beslutar om generella undantag i form av föreskrifter bör medgivandet från markägaren ha klarats av i samrådet med denne innan föreskrifterna meddelas³¹ och information finnas i föreskrifterna om att körning endast får ske om den inte riskerar att medföra skador för markägaren.

³¹ Jfr 17 § förvaltningslagen (1986:223)

4.3.1 Parkering av fordon i samband med arrangemang

Vid större tillfälliga arrangemang, t.ex. auktioner, tävlingar och olika nöjesevenemang finns ofta behov av parkering i anslutning till vägar.

Allmänt råd till 12 § TKF

Parkering av fordon i samband med arrangemang bör kunna vara ett särskilt skäl för undantag. Föreskrifter om undantag för parkering bör endast meddelas om det berörda området från slitagesynpunkt tål parkering av större omfattning.

4.3.2 Malmprospektering

Allmänt råd till 12 § TKF

Körning i samband med malmprospektering bör kunna vara ett särskilt skäl för dispens. Dispens bör inte medges för körning inom skyddade områden.

4.3.3 Körning på golfbanor

Eftersom golfbanor är terräng och golfbilar är motordrivna fordon³² är körning med golfbilar på golfbanor förbjuden enligt TKL. Samma sak gäller för mopeder av klass 1 eller 2 som används på golfbanor. Länsstyrelsen kan meddela dispens eller föreskrifter med undantag för enskild att använda golfbil eller moped på golfbanor om det finns särskilda skäl, se avsnitt 4.1 och 4.2. Vid prövning av undantag för körning med motordrivna fordon på golfbanor bör det beaktas att eldrivna golfbilar och mopeder orsakar mindre miljöstörningar genom att de är mer tystgående än bensindrivna sådana, ger ett lägre marktryck och varken läcker bränsle eller avger avgaser. Det bör därmed vara lättare att få dispens för körning med eldrivna fordon. Föreskrifter med undantag bör även kunna avse enbart sådana fordon.

Allmänt råd till 12 § TKF

Rörelsehinder bör kunna vara ett särskilt skäl för undantag. Särskilt skäl för undantag kan även anses finnas för t.ex. funktionärer i samband med golfävlingar.

4.3.4 Motorsport

I Sverige förekommer olika typer av motorsporter där körning sker i terräng eller på banor med bil eller motorcykel. Sporterna benämns t.ex. offroad, enduro, motocross och trial.

Undantaget från förbudet mot att köra i terräng med motordrivna fordon inom särskilt anordnade tävlings- och övningsområden eller andra liknande områden bör endast anses omfatta motorbanor i terrängen som är anmälda till kommunen enligt förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Se allmänt råd till 1 § tredje stycket 2 TKF.

³² Jfr lagen (2001:559) om vägtrafikdefinitioner

För enskild person eller anordnande klubb finns möjlighet att ansöka om dispens hos länsstyrelsen för tillfällig tävling som äger rum utanför sådana speciella övnings- eller tävlingsområden som redan är undantagna från terrängkörningsförbudet enligt 1 § tredje stycket 2 TKF.

Om återkommande körning sker inom ett område, t.ex. vid träning eller regelbundna tävlingar, är området dock närmast att betrakta som en anläggning för motorsport och ska då anmälas till kommunens miljönämnd enligt förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Körning i sådan anläggning behandlas därefter inte genom att söka dispens från terrängkörningslagstiftningen eftersom körning på motorbanor omfattas av undantaget från terrängkörningsförbudet som anges i 1 § tredje stycket 2 TKF.

Allmänt råd till 12 § TKF

Föreskrifter med generella undantag för övningsverksamhet och tävlingar inom motorsport i terräng bör inte meddelas. Länsstyrelsen bör i varje enskilt fall ta ställning till om undantag i form av dispens kan medges.

Vid tillfällig körning på barmark, t.ex. vid enstaka tävlingar, som inte innebär att området förses med någon typ av anläggningar, t.ex. läktare, permanent banmarkering eller dylikt, kan i vissa fall dispens från terrängkörningsförbudet medges för enskild eller anordnande klubb/förening. Dispensen bör medges för tävlingsdagen eller tävlingsdagarna och någon dag före och någon dag efter för förberedelser respektive efterarbete.

Körning i terräng i tränings- eller rekreationssyfte bör vanligen inte i sig anses utgöra ett särskilt skäl för dispens.

Hänsyn bör tas till forn- och kulturminnen i terrängen.

Om körningen, t.ex. en motorsporttävling, kan väsentligt ändra naturmiljön, skall verksamheten även anmälas till länsstyrelsen för samråd enligt 12 kap. 6 § MB.

Körning med motordrivet fordon, t.ex. terrängskoter, på öppet vattenområde räknas inte till de vanliga motorsportkategorierna men på vissa håll anordnas tävlingar med snöskoter på vatten. Sådan körning medför i vissa fall att man blir tvungen att köra på barmark i anslutning till vattnet. Sådan körning på barmark är förbjuden enligt TKL. Körning på vatten kan medföra sådan påverkan på vattenområden, särskilt i områden med grunt vatten, att körningen faller in under kravet att anmäla för samråd enligt 12 kap 6 § miljöbalken.

4.3.5 Rörelsehinder

Rörelsehindrade personer kan ha starkare skäl än andra att få köra med motordrivet fordon i terräng.

Allmänt råd till 12 § TKF

Rörelsehinder bör kunna vara ett särskilt skäl för dispens. Dispens bör inte regelmässigt medges enbart på grund av rörelsehinder och för vilken typ av körning som helst. Myndigheten bör i varje enskilt fall ta ställning till ändamålet med körningen och tyngden i den enskildes behov i förhållande till områdets känslighet och allmänna naturvårds- och friluftslivsintressen.

I de fall körning medges bör endast körning inom visst avgränsat terrängområde medges, exempelvis nära bostad, kring en fiskesjö eller i ett jaktområde. Undantag för

större områden, t.ex. hela län, bör inte medges. Undantag bör inte heller medges för körning inom skyddade områden.

Dispensen bör vara tidsbegränsad till förslagsvis tre till fem år, eller den kortare tid som rörelsehindret kan förväntas kvarstå. Åberopat rörelsehinder bör styrkas med läkarintyg som innehåller en beskrivning av rörelsehindret och en bedömning av rörelseförmågan i terräng samt behov av hjälpmedel.

Som rörelsehinder bör inte räknas enbart hög ålder.

Observera att vissa eldrivna rullstolar inte är att betrakta som motordrivna fordon och således inte omfattas av förbudet mot terrängkörning.

4.3.6 Räddningstjänstens övningar

Länsstyrelsen kan besluta om dispenser för räddningstjänstens organiserade övningar om det finns särskilda skäl.

Allmänt råd till 12 § TKF

Särskilda skäl för dispens bör anses föreligga om en räddningstjänstövning är viktig för fullgörandet av räddningstjänstupdraget.

4.3.7 Transporter

I områden med glest vägnät kan det finnas behov av transporter i terräng till avses belägna anläggningar.

Allmänt råd till 12 § TKF

Transport till fastighet på grund av äganderätt eller särskild rättighet till fastighet eller materialtransport av t.ex. byggmaterial, bör kunna vara ett särskilt skäl för dispens. I första hand bör körning ske i snötäckt terräng. För att undantag skall kunna medges för körning på barmark, bör sökanden kunna visa att transporten inte kan ske under tid då marken är snötäckt och att det inte finns några andra rimliga transportmöjligheter.

4.4 Föreskrifter och dispenser enligt 2 § andra stycket TKL och 12 § andra stycket TKF

Allmänt råd till 2 § andra stycket TKL och 12 § andra stycket TKF

Föreskrifter om undantag från terrängkörningsförbudet för körning inom regleringsområde bör inte meddelas.

För synnerliga skäl för dispens bör krävas mycket tungt vägande allmänna eller enskilda intressen som inte kan tillgodoses på annat sätt. Körningens påverkan på de intressen lagen skyddar bör vara försumbara.

Det är viktigt att notera att terrängkörningslagstiftningen är en förbudslagstiftning vilket innebär att de förbud som anges i den i princip skall upprätthållas för att lagens syften skall uppnås.

Ett synnerligt skäl är ett mycket tungt vägande skäl vilket ger ett litet utrymme för myndigheten att meddela undantag. Vid dispensprövning skall myndigheten bedöma om sökandens behov att köra är så starka att de kan anses utgöra ett synnerligt skäl att frånga förbudsregeln.

I proposition 1995/96:226 s. 40 anges följande: ”Regeringens beslut om att inrätta ett regleringsområde innebär enbart en geografisk avgränsning. Kvaliteten i området bestäms bl.a. av vilka störningar som förekommer i området. Detta bestäms av i vad mån länsstyrelsen tillåter skoterleder och beviljar dispenser inom regleringsområdet. Systemet förutsätter att länsstyrelsen är restriktiv mot terrängkörning i regleringsområdena för att syftet med regleringen skall tillgodoses. Berörda länsstyrelser har emellertid i inte så liten utsträckning medgett undantag i regleringsområdena.” Naturvårdsverket bedömer att detta uttalande har fortsatt relevans.

5 Försvarsmaktens terrängkörning

Den militära vägtrafikkungörelsen³³ innehåller särskilda bestämmelser om trafik på väg eller i terräng med fordon som brukas av Försvarsmakten, Försvarets materielverk och Försvarets radioanstalt. Med stöd av kungörelsen kan bestämmelserna i TKL och TKF åsidosättas. TKL och TKF kan åsidosättas genom de undantagsmöjligheter som anges i 9 § i kungörelsen. Där anges att trots bestämmelserna i TKL och TKF får under *militär operation* fordon som brukas av Försvarsmakten föras, stannas eller parkeras på sätt som med hänsyn till omständigheterna är lämpligt. Militära operationer definieras i kungörelsen som verksamhet för att försvara landet genom insättande av stridskrafter.

Där anges också att trots ett sådant förbud mot trafik inom visst område i terräng eller på viss färdled som meddelats genom en lokal trafikföreskrift får fordon när det brukas av Försvarsmakten föras inom området eller på färdleden om det behövs för förberedande av övning inom Försvarsmakten. I sådana fall då t.ex. TKL eller TKF åsidosätts skall dock, enligt 4 § i militära vägtrafikkungörelsen, den särskilda omsorg och varsamhet iakttas och de särskilda åtgärder vidtas som betingas av omständigheterna för att förekomma bl.a. skada i terrängen.

Försvarsmakten kan också efter samråd med Naturvårdsverket meddela föreskrifter för körning i terräng med fordon under *militär övning* eller under förberedande av sådan övning. Sådana föreskrifter finns i dagsläget inte framtagna. Det innebär att TKL och TKF gäller militären under annan körning i terräng än den som är undantagen enligt 9 § militära vägtrafikkungörelsen, dvs. under militära operationer.

Försvarsmakten skall, precis som andra terrängkörningsutövare, ha markägarens tillåtelse för körning på annans mark.

Under avsnitt 2.1.2 i denna handbok finns information om vad som gäller vid civilas körning inom militära övningsområden.

³³ Militära vägtrafikkungörelsen (1974:97)

6 Jakt och terrängkörning

Det enda undantaget från förbudet att köra på barmark i samband med jakt följer av 1 § andra stycket 5 TKF, dvs. för hämtning av fälld björn, älg, hjort eller vildsvin till lämpligast belägna bilväg. Se avsnitt 2.1.2 med allmänt råd till denna bestämmelse. Annan körning under jakt, körning till eller från jaktområdet eller i samband med kringaktiviteter till jakt, såsom transport av exempelvis material till jaktorn, är inte undantagen barmarkskörningsförbudet i terrängkörningslagstiftningen. För sådan körning krävs således dispens från länsstyrelsen enligt 12 § TKF i den mån den inte är förbjuden enligt annan lagstiftning.

Jakt från motordrivna fortkaffningsmedel är dessutom förbjuden enligt jaktlagen (1987:259). Motordrivet fordon får inte heller användas för att söka efter, spåra, förfölja eller genskjuta vilt, för att hindra vilt att undkomma eller för att avleda viltets uppmärksamhet från den som jagar³⁴.

Vissa undantag stadgas i 20 och 21 §§ jaktförordningen (1987:905). Undantagen gäller jakt på uppdrag av kommunal nämnd för att förebygga skador av vilt och jakt i vilthägn. Länsstyrelsen, och i vissa fall Naturvårdsverket, kan också lämna dispens från förbudet.

Enligt jaktförordningen får inte heller skjutvapen medföras vid färd med motordrivet fordon i terräng. Förvaras ett skjutvapen i ett motordrivet fortkaffningsmedel får det inte finnas ammunition i vapnets patronläge eller magasin.

Undantag från förbudet att medföra vapen vid färd med motordrivet fordon i terräng gäller för bevakningspersonal, militär personal eller polis under tjänsteutövning samt när dispens medgivits av länsstyrelsen eller Naturvårdsverket för jakt från motordrivet fordon. Undantag från förbudet gäller också vid sådan transport av fällt vilt som sker med stöd av 1 § andra stycket 5 TKF³⁵.

Transport av vapen i ett motordrivet fordon är tillåten på skogsbilvägar som är allmänt befarna och därför inte anses utgöra terräng. Under barmarksförhållanden kan ett vapen transporteras på en sådan väg, om vägen inte är avstängd. Under snöförhållanden och om vägen vid tillfället inte är plogad kan som alternativt motordrivet fordon snöskoter användas på vägen. Det är i sådant fall inte någon skillnad på bil respektive snöskoter beträffande möjligheten att lagligt transportera vapen utan att dispens behöver sökas.

³⁴ 31 § jaktlagen (1987:259)

³⁵ 22 § , tredje stycket jaktförordningen (1987:905)

7 Myndigheternas arbete med terrängkörning

Kommunerna, länsstyrelserna och Naturvårdsverket är de myndigheter som främst hanterar terrängkörningsfrågor. Kommunen har rätt att besluta om regleringsområden enligt 15 § TKF om området som ska regleras finns inom en kommungräns. Kommunen meddelar också föreskrifter och beslutar om dispenser för körning inom kommunalt regleringsområde enligt 15 § TKF.

Länsstyrelsen får enligt 12 § TKF besluta om föreskrifter om undantag och dispenser i enskilda fall från förbudet att köra på barmark i terrängen samt utanför allmän skoterled inom regleringsområde enligt 6 § TKF. Enligt 15 § TKF får länsstyrelsen reglera områden för terrängkörning, ifall området sträcker sig över två eller fler kommungränser och i sådana fall meddela föreskrifter för området. Vidare förordnar länsstyrelsen naturvårdsvakter för tillsyn över TKL i regleringsområdena enligt 6 § TKF. Länsstyrelsen får enligt 10 § TKF besluta om anläggande av allmän skoterled inom regleringsområde och enligt 14 § TKF skall länsstyrelsen samråda med Naturvårdsverket innan beslut fattas om att anlägga allmän skoterled eller anläggning i anslutning till sådan led.

Naturvårdsverket kan enligt 23 § TKF överklaga länsstyrelsens beslut enligt TKF och verket utarbetar vägledningsmaterial t.ex. i form av allmänna råd och handbok om terrängkörning.

7.1 Ansökan om dispens

En ansökan om dispens från terrängkörningsförbudet bör vara skriftlig och innehålla följande underlag för att länsstyrelsen ska ha möjlighet att bedöma körningens konsekvenser:

- Beskrivning av verksamhetens art och omfattning.
- Uppgifter om särskilda/synnerliga skäl som åberopas av sökanden, t.ex. rörelsehinder styrkt med läkarintyg.
- Typ av fordon och dess miljöprestanda.
- Tidpunkt för körning.
- Karta där färdväg/område markerats.

7.2 Exempel på hur beslut kan se ut

7.2.1 Generella undantag - föreskrifter

Det är viktigt att i beslut med föreskrifter skilja på själva föreskriften och sådant som inte hör till föreskriften men ändå är lämpligt att ha med i beslutet, t.ex. skälen för undantagen och information om vilka andra tillstånd som kan krävas för terrängkörningen.

I föreskrifter utfärdade med stöd av 2 § TKL och 12 § TKF bör åtminstone följande anges:

- Vilka områden som berörs av beslutet.
- Vilka grupper/tillfällen/aktiviteter undantaget avser.
- Eventuella villkor för undantaget, t.ex. att körning inte får ske på vissa naturtyper/markslag eller vissa dagar eller tider.
- Tidsbegränsning av undantaget, om sådan behövs.

Handboken innehåller inte någon närmare redogörelse för myndigheternas arbete med att utarbeta föreskrifter. Vi hänvisar till Statsrådsberedningens handbok i författningsskrivning "Myndigheternas föreskrifter", Ds 1998:43. Den återfinns bl.a. på regeringkansliets hemsida <http://www.adm.ministry.se>

7.2.2 Undantag i enskilda fall - dispenser

I beslut om dispenser enligt 12 § TKF bör följande anges:

- Beslutsmening med motivering: Om dispens medges, bör beslutet innehålla uppgifter om vilka särskilda eller synnerliga skäl som ligger till grund för beslutet. Om dispens inte medges, bör även det motiveras.
- Typ av och antal fordon som får användas.
- Preciserad färdväg.
- Omfattning av tillåten körning, t.ex. antal turer.
- Den tidsperiod dispensen gäller. Dispensen bör vara tidsbegränsad.
- Syftet med färd för vilket dispensen gäller, t.ex. transport av byggmaterial.
- Vem eller vilka namngivna personer dispensen gäller.
- Eventuella övriga villkor.

Exempel på övriga villkor myndigheten kan ställa i ett dispensbeslut är att:

- Kontakt med naturvårdsvakt skall tas före varje färdtillfälle.
- Vissa angivna skadeförebyggande åtgärder i känsliga naturtyper skall vidtas.
- Sökanden skall återställa markskador, åtgärda nedskräpning m.m.
- Dispensbeslut ska medföras vid färd samt kunna visas upp för t.ex. naturvårdsvakt vid förfrågan.

Vidare bör i beslutet lämnas information om att även andra dispenser, tillstånd eller liknande kan krävas för att körning i terrängen i det aktuella området skall vara tillåten, såsom markägarens medgivande eller tillstånd enligt lagen (1988:950) om kulturminnen.

7.3 Rätt att överklaga beslut

Beslut enligt TKL och TKF får enligt 22 § TKF och 20 § förvaltningslagen överklagas av den som beslutet angår om det har gått denne emot och om beslutet kan överklagas.

Beslut enligt TKL och TKF får anses angå åtminstone den som har ansökt om dispens, som regel även berörda markägare och i vissa fall innehavare av särskild rätt till fastighet. Även andra kan i vissa fall ha rätt att överklaga besluten, t.ex. kringboende som kan störas av buller.

Länsstyrelsens beslut om dispens eller föreskrift enligt 12 § TKF överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Allmän förvaltningsdomstol är i första instans länsrätt, andra instans kammarrätt. För prövning av regeringsrätt, som är sista instans, krävs prövningstillstånd.

Länsstyrelsens eller kommunens beslut enligt 15 § TKF om förbud eller föreskrift överklagas till regeringen. Länsstyrelsens beslut enligt 10 § TKF, om att inrätta en allmän skoterled, överklagas också till regeringen.

7.4 Tillsyn

Enligt 3 a § TKL har naturvårdsvakt som förordnats av länsstyrelsen tillsynsansvar över körningen inom regleringsområdena enligt 6 § TKF. Naturvårdsvakten får avvisa den som utan att ha rätt till det, kör i terräng med motordrivet fordon inom ett regleringsområde i fjällen. Naturvårdsvakten kan, och bör naturligtvis anmäla överträdelser till polismyndighet.

Länsstyrelse eller kommun ansvarar för tillsynen inom nationalparker, naturreservat samt djur- och växtskyddsområden m.m.³⁶. Det finns även frivilliga, t.ex. skoterklubbar, som utför ”tillsyn” i s.k. skoterpatruller som arbetar för bättre regelefterlevnad. Detta utgör dock inte tillsyn i den mening som avses i miljöbalken eller TKL som ankommer på tillsynsmyndighet eller naturvårdsvakt.

³⁶ Jfr förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken och Naturvårdsverkets handbok 2001:4 om operativ tillsyn.

7.5 Överträdelser

Vid överträdelse av bestämmelserna i TKL och TKF kan anmälan göras till polismyndighet. En sådan anmälan kan förutom av naturvårdsvakt göras av vem som helst som blir vittne till en överträdelse. Eftersom myndigheternas möjligheter att bedriva tillsyn liksom polisens övervakningsmöjligheter är begränsade, bl.a. eftersom det rör sig om mycket stora markområden som skall övervakas, är det värdefullt för kontrollen av efterlevnaden att även enskilda anmäler överträdelse till polismyndighet.

Enligt 4 § TKL döms den som av oaktsamhet eller uppsåt bryter mot förbud eller föreskrift som har meddelats enligt TKL till böter. Om gärningen är ringa döms dock inte till ansvar. Körning inom regleringsområde utanför allmän skoterled eller på barmark utan dispens eller utan att vara undantagen förbudet på något annat vis är exempel på överträdelser.

Vidare finns det ansvarsbestämmelser för brott mot trafikregler som följer av trafikförordningen.

7.6 Information

Det är viktigt att relevant och uppdaterad information om terrängkörning når ut till berörda för att lagefterlevnaden skall öka. Naturvårdsverket rekommenderar således berörda länsstyrelser och kommuner att se över och ta fram information om terrängkörning samt distribuera den på ett lämpligt sätt så att den blir lättillgänglig. Informationen bör finnas tillgänglig på myndigheternas hemsidor och på lämpliga ställen i naturen där terrängkörningen bedrivs. Informationen bör innehålla uppgifter om vad lagstiftningen stadgar och ständigt uppdaterad information om regleringsområden inom länet och vad som gäller för eventuell körning inom dem, vilken hänsyn en terrängkörningsutövare måste visa för t.ex. olika näringar och andra allmänna intressen. Eftersom det finns flera olika skyltar om terrängkörning behövs det tydlig information om vad skyltarna betyder så att de grupper de riktar sig till förstår deras innebörd.

Information kan med fördel ges av t.ex. skoterklubbar i samarbete med myndigheter och intresseorganisationer.

7.7 Terrängkörningsplaner

Naturvårdsverket ställer sig positiv till att terrängkörningsplaner tas fram av t.ex. grupper som enligt 1 § TKF är undantagna förbudet att köra i terrängen på barmark. En terrängkörningsplan bör innehålla uppgifter om barmarkskörningens omfattning samt ange körstråk för regelbunden trafik.

Syftet med en terrängkörningsplan är att stimulera undantagna grupper, såsom renkötselutövare, att se över och planera sin terrängkörning för att så långt som

möjligt begränsa skador orsakade av körningen. En terrängkörningsplan kan lämpligen upprättas i samråd med länsstyrelsen.

Enligt gällande lagstiftning finns inget krav på att terrängkörningsplaner skall upprättas. Dock skriver regeringen i proposition 2000/01:130 om svenska miljömål att den kommer att införa krav på terrängkörningsplaner i TKF.

7.8 Frågor och svar

- 1) Fråga: Har markägare rätt att köra med motordrivet fordon på sin egen mark?

Svar: Markägaren har inte rätt att köra på sin egen mark under barmarksförhållanden om han inte har dispens från länsstyrelsen eller något annat undantag från barmarkskörningsförbudet t.ex. för körning i jordbruk eller skogsbruk. På snötäckt mark får han köra på sin egen mark.

- 2) Fråga: Vad menas med barmark?

Svar: Med barmark menas mark som inte är snötäckt. All körning som innebär att det motordrivna fordonet kommer i kontakt med marken betraktas som barmarkskörning. I de fall då snödjupet är litet eller snön så lös att fordonet kommer i kontakt med marken räknas körningen därmed som barmarkskörning.

- 3) Fråga: Vem får köra på barmark i terrängen?

Svar: De som är generellt undantagna enligt TKL och TKF, se avsnitt 2.1 i handboken, samt de som genom föreskrifter eller dispens från länsstyrelsen är undantagna barmarkskörningsförbudet i 1 § TKL. Det krävs också tillåtelse av markägaren.

- 4) Fråga: Får jag köra på barmark vid älgjakten?

Svar: Ja, men bara vid hämtning av fälld älg. Körning ska då ske så att minsta möjliga skada uppkommer på mark och vegetation.

- 5) Fråga: Hur ansöker jag om dispens från förbudet att köra snöskoter på barmark?

Svar: Skicka din ansökan till länsstyrelsen. Se avsnitt 7.1 i handboken om vad ansökan bör innehålla för information. Eventuellt kan det kosta pengar. Lagen syftar till att skydda marken och vegetationen och länsstyrelsen tar ställning till om dina behov väger så tungt att du kan få dispens. Risken för skador eller störningar på marken och vegetationen har då också betydelse. Ta kontakt med länsstyrelsen om du har frågor.

- 6) Fråga: Hur ska jag undvika att orsaka skada i naturen om jag har rätt att köra på barmark?

Svar: Du skall följa de färdvägar som finns angivna i dispensbeslutet. Du bör även undvika att köra på känsliga marker, t.ex. myrmarker eftersom de lätt skadas av fordonens slitage. I den våta marken bildas ofta djupa spår som läker långsamt. Planera körningen och försök köra på ställen som riskerar att ta minst skada. Vidare bör fordon användas som är så skonsamma som möjligt för marken och körstilen anpassas efter underlaget. Undvik att slira eller sladda och kör inte för fort.

- 7) Fråga: Var får jag köra med min fyrhjuling eller crosscykel utan dispens?

Svar: Du får köra på din egen tomt och på motorsportbanor. Med tomt avses det område som ligger närmast runt ett bostadshus och som är privat. I övrigt får du inte köra med fyrhjuling eller crosscykel i terrängen, t. ex. som fritidssysselsättning.

- 8) Fråga: Hur länge gäller en dispens?

Svar: Vanligtvis för enstaka tillfälle och högst ett par-tre år. Det ska stå i dispensbeslutet hur länge dispensen gäller.

- 9) Fråga: Var får jag köra med min snöskoter på snötäckt mark?

Svar: Som regel får man köra på snötäckt mark utanför regleringsområden och på allmänna skoterleder innanför regleringsområden. Kontakta länsstyrelsen och kommunen för att ta reda på om och i så fall var det finns reglerings- eller förbudsområden. Sådana områden kan t.ex. finnas i fjällen, inom skyddade områden och inom tätorter. Körning på snötäckt skogsmark och jordbruksmark är förbjuden om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på skogen eller marken.

- 10) Fråga: Får jag köra med fyrhjuling och skoter på vägar?

Svar: Körning på allmänna vägar kräver tillstånd från länsstyrelsen. På enskilda vägar, t.ex. skogsbilvägar, får du köra om inte vägens ägare har förbjudit det.

- 11) Fråga: Om jag ser någon som kör olagligt, får jag anmäla den personen och hur gör jag i sådana fall?

Svar: Ja, du får anmäla överträdelsen. Kontakta polisen och anmäl överträdelsen dit.

- 12) Fråga: Måste jag ha speciellt körkort för snöskoter och fyrhjuling?

Svar: Du måste vara minst 16 år för att få köra. Dessutom måste du ha ett körkort som är utfärdat före den 1 januari 2000 eller ha ett förarbevis för terrängskoter.

- 13) Fråga: Hur skaffar jag mig ett förarbevis?

Svar: Landets skoterklubbar anordnar förarbevisutbildningar.

14) Får jag anordna fyrhjulingssafari?

Svar: Inte utan dispens från länsstyrelsen. Dispensen kräver särskilda skäl. En slinga eller ett område som regelbundet kommer att användas för terrängkörning kan anmälas som en motorbana till kommunen enligt MB. Kommunen tar ställning till om det är tillåtet och på vilka villkor.

15) Fråga: Får man köra snöskoter på vatten?

Svar: Körning på vatten medför i de flesta fall att man blir tvungen att köra på barmark i anslutning till vattnet. Sådan körning på barmark är förbjuden enligt TKL. Körning på vatten kan också medföra påverkan på grunda bottnar. I så fall skall körningen anmäla för samråd hos länsstyrelsen i förväg. Körning på vatten kan också vara förbjuden enligt t.ex. lokala trafikföreskrifter eller föreskrifter för vattenskyddsområden. Vid uppvisning kan polisens tillstånd behövas. Övar man regelbundet bör även det anmälas till länsstyrelsen för samråd. Det är bäst att fråga länsstyrelsen vad som gäller för det aktuella området.

7.9 Vidare läsning

I detta avsnitt ges tips på litteratur som mer eller mindre behandlar terrängkörning.

Arbetskyddsstyrelsen, Terränghjulingar i yrkesmässig användning, AADI 414, Arbetskyddsstyrelsen och ATV Leverantörers Förening, 1992.

Miljö- och naturresursdepartementet, Naturupplevelser utan buller, SOU 1993:51, Stockholm 1993.

Miljö- och naturresursdepartementet, Snöskotern i naturen – snöskoterns effekter på naturmiljön, Ds 1994:36, Stockholm 1994.

Regeringskansliet, En samlad naturvårdspolitik, Regeringens skrivelse 2001/02:173, Stockholm 2002.

Rikspolisstyrelsen, Projekt för översyn av skotertrafiken, Rapport 1993:5.

SNOFED, Snöskoterhandboken – Frihet under ansvar, Örnköldsvik 2002.

SVEMO, Snöskoterboken, 2:a upplagan, Kristiansstad 2003.

Svenska kommunförbundet, Planera för snöskoter, Stockholm 1999.

8 Litteratur och referenser

Bertil Bengtsson, Några samerättsliga frågor, Svensk Juristtidning 2000.

Miljövårdsberedningen, SOU 1995:100, Hållbar utveckling i landets fjällområden, Stockholm 1995.

Naturvårdsverket, 1998/01, Barmarkskörning på kalvfjäll – förslag till åtgärder för att minska markskador, Naturvårdsverkets rapport 4845, Stockholm.

Proposition 1975/76:67 med förslag till terrängkörningslag

Proposition 1995/96:226 om hållbar utveckling i landets fjällområden.

Proposition 2000/01:130 om svenska miljömål

SIKA, SSM, 001:0401

Skoterutredningen, SOU 1994:16, Skoterkörning på jordbruks- och skogsmark, Stockholm 1994.

www.funasdalsfjall.se/skoter/index.php

www.naturvardsverket.se

Bilagor

Terrängkörningslag (1975:1313)

Utfärdad: 1975-12-15, Uppdaterad: t.o.m. SFS 1996:1551

1 § Körning i terräng med motordrivet fordon för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk är förbjuden i hela landet

1. på barmark,
2. på snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog, om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på skogen,
3. på snötäckt jordbruksmark, om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på marken.

Inom de delar av fjällområdet som regeringen bestämmer är körning i terräng med motordrivet fordon förbjuden även på annan mark än som anges i första stycket. Lag (1996:1551).

2 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från förbud eller i särskilt fall medge undantag från förbud eller föreskrifter enligt 1 § i fråga om körning i räddningstjänst eller viss näringsutövning eller när det annars finns särskilda skäl.

För områden som avses i 1 § andra stycket får regeringen föreskriva att sådana föreskrifter eller beslut om undantag får meddelas om det finns synnerliga skäl. Lag (1996:1551).

3 § Kan i annat fall än som avses i 1 § körning i terräng med motordrivet fordon inom visst område medföra olägenhet från naturvårdssynpunkt eller annan allmän synpunkt, får regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer förbjuda körningen eller meddela föreskrifter för den.

Vid meddelande av förbud eller föreskrift enligt första stycket skall iakttagas att körning som är till gagn för ortsbefolkningen eller som behövs för yrkesutövning eller annat nyttigt ändamål ej onödigtvis hindras.

3 a § För tillsyn över att bestämmelserna i denna lag efterlevs inom de delar av fjällområdet som avses i 1 § andra stycket får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utse naturvårdsvakter.

En naturvårdsvakt får avvisa den som utan att ha rätt till det kör i terräng med motordrivet fordon inom ett område som sägs i första stycket. Lag (1991:642).

4 § Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot 1 § första stycket 1-3 eller mot förbud eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen döms till böter. Om gärningen är ringa skall inte dömas till ansvar. Lag (1996:1551).

Övergångsbestämmelser

1975:1313

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976.

Beslut om förbud eller föreskrift eller om undantag därifrån som har meddelats med stöd av lagen (1972:606) om körning i terräng med motordrivet fordon skall, om beslutet ej avser körning på barmark, anses meddelat med stöd av denna lag och skall äga fortsatt giltighet i den mån ej regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer förordnar annat.

1996:1551

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997. Beslut om undantag från förbud enligt denna lag som meddelats före den 1 januari 1997 gäller till den 1 juli 1997 om inte annat förordnas.

Terrängkörningsförordning (1978:594)

Utfärdad: 1978-06-15, Omtryck: SFS 1997:713, Uppdaterad: t.o.m. SFS 2003:792

Körning på barmark

1 § När ärenden eller åtgärder inte kan utföras på något annat lämpligt sätt får trots 1 § första stycket 1 terrängkörningslagen (1975:1313) motordrivna fordon användas

1. av statliga eller kommunala tjänstemän i tjänsteärende,
2. av läkare, distriktssköterskor, barnmorskor eller veterinärer i yrkesutövning och
3. av fjällräddningen samt vid räddningstjänst av statliga brandkårer eller kommunal organisation för räddningstjänst.

Fordonen får användas av alla dem som utför

1. projektering, byggande, underhåll och skötsel av kraft-, gas-, vatten- eller avloppsledningar samt radio- eller teleanläggningar,
2. projektering, byggande, underhåll och skötsel av vägar,
3. transport av sjuka personer till läkare eller sjukvårdsanstalt eller i andra jämförliga trängande fall,
4. underhåll av renskötselanläggning och för arbete med renskötsel vid bevakning av renar och vid drivning och samling av renar inför omedelbart förestående märkning, slakt eller flyttning samt för renskötarnas försörjning med livsmedel och andra dagligvaror i direkt samband med renskötseln,
5. hämtning av fälld björn, älg, hjort eller vildsvin till lämpligast belägna bilväg samt vid arbete inom vilthägn i direkt samband med uppfödning av djurart för vilket hägnet är avsett och
6. skötsel- och anläggningsarbete inom park-, idrotts- eller friluftsområden.

Fordonen får därutöver användas

1. på enskilda utfartsleder eller andra sådana enskilda färdleder i terrängen som är avsedda för motorfordonstrafik och

2. inom tomter, järnvägs- eller fabriksområden eller andra arbetsplatser, särskilt anordnade tävlings- eller övningsområden eller andra liknande områden. Förordning (2003:792).

2 § Särskild försiktighet skall iakttas vid barmarkskörning på kalvfjäll för att motverka skador på naturmiljön, undvika buller samt andra störningar av betydelse. Förordning (1997:713).

3 § Fordon får trots 1 § första stycket 1 terrängkörningslagen (1975:1313) ställas upp eller parkeras i anslutning till väg. Förordning (1997:713).

Körning i skogsföringringar och på jordbruksmark

4 § Förbudet i 1 § första stycket 2 terrängkörningslagen (1975:1313) gäller körning på snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog vars medelhöjd över snötäcket är lägre än två meter. Förbudet gäller inte i fall som avses i 1 § första stycket 1-3 denna förordning. Förordning (1997:713).

5 § Motordrivna fordon får trots 1 § första stycket 3 terrängkörningslagen (1975:1313) användas i fall som avses i 1 § första stycket 1-3 denna förordning. Förordning (1997:713).

Körning i fjällområden

6 § Förbud som avses i 1 § andra stycket terrängkörningslagen (1975:1313) gäller inom de fjällområden i Dalarnas, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län som anges i bilaga 1-16 till denna förordning. Dessa områden benämns regleringsområden och klassificeras A-C.

Klassificeringen A-C görs med utgångspunkt i terrängkörning på snötäckt mark enligt följande:

A - utgörs av områden utan allmänna skoterleder och med mycket starka begränsningar för körning med terrängskoter,

B - utgörs av områden med få allmänna skoterleder och med starka begränsningar för körning med terrängskoter och

C - utgörs av områden som kan inrymma flera allmänna skoterleder och med begränsningar för körning med terrängskoter.

En närmare beskrivning av områdenas avgränsning och föreskrifter för områdena finns tillgängliga hos länsstyrelsen. Endast skoterleder som är allmänna får finnas inom regleringsområdena, om inte undantag från förbudet i ett enskilt fall medges enligt 12 §. Förordning (1997:713).

7 § Motordrivna fordon får trots 6 § användas i jordbruk eller skogsbruk. Sådana fordon får även användas av den som är fast bosatt inom området för körning närmaste väg mellan bostaden inom området och regleringsområdesgräns.

Terrängskoter får trots 6 § användas för körning på allmän skoterled och av den som är fast bosatt inom området för körning närmaste väg mellan bostaden och allmän skoterled eller regleringsområdesgräns.

Förutom undantagen enligt första stycket gäller undantag enligt 1 § första stycket, andra stycket 1-5 och tredje stycket 1. Förordning (1997:713).

Allmän skoterled

8 § En allmän skoterled är en markerad vinterled där terrängskotrar enligt särskild utmärkning får framföras när marken är snötäckt. En länsstyrelse eller en kommun svarar för skoterledhållningen på en sådan led.

När en allmän skoterled skall anläggas skall leden ges ett sådant läge och utförande att körning på leden kan ske på ett säkert och i övrigt tillfredsställande sätt med hänsyn till såväl omgivningen som de som färdas på leden.

Den myndighet eller kommun som svarar för skoterledhållningen får föreskriva vilken typ av terrängmotorfordon eller terrängsläp som får framföras på leden. Förordning (2002:929).

9 § En allmän skoterled skall förses med särskild markering som anger att den är en allmän skoterled.

I de fall körning utanför en allmän skoterled inte är tillåten skall leden vara utmärkt med påbudsmärke påbjuden led för terrängmotorfordon och terrängsläp, 1.3.8 enligt vägmärkesförordningen (1978:1001). Naturvårdsverket får föreskriva hur särskild markering av allmän skoterled skall ske enligt vad som anges i 77 § vägmärkesförordningen. Förordning (2002:929).

10 § Inom områden med förbud enligt 1 § andra stycket terrängkörningslagen (1975:1313) får länsstyrelsen besluta om en allmän skoterled.

Inom övriga områden får länsstyrelsen eller kommunen besluta såväl om en skoterled skall vara allmän som om en sådan led skall dras in.

För beslut om allmän skoterled krävs medgivande av berörd markägare. Förordning (1997:713).

11 § Länsstyrelsen eller kommunen svarar för skoterledhållningen på allmän skoterled.

Skoterledhållning innebär att anlägga en allmän skoterled och i förekommande fall andra anläggningar för skotertrafik i anslutning till leden samt att ansvara för driften av leden och anläggningarna. Vid skoterledhållning skall tillbörlig hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen.

En allmän skoterled skall genom underhåll och övriga åtgärder hållas i ett säkert och i övrigt tillfredsställande skick med hänsyn till såväl omgivningen som dem som färdas på den. Dessa åtgärder räknas som drift av leden. Förordning (1997:713).

Övriga bestämmelser om undantag från 1 § terrängkörningslagen (1975:1313)

12 § Länsstyrelsen får, om det finns särskilda skäl, föreskriva om ytterligare undantag eller besluta om undantag i enskilda fall från bestämmelserna i 1 § terrängkörningslagen (1975:1313).

För de regleringsområden som anges i 6 § och klassificeras A, får länssty-

relsen medge undantag från förbudet endast om det finns synnerliga skäl. Förordning (1997:713).

13 § Den som medgetts undantag från förbud som meddelats med stöd av 1 § andra stycket terrängkörningslagen är skyldig att inom det område där undantaget gäller på uppmaning av en naturvårdsvakt eller en polis visa upp beslutet eller på annat sätt visa att undantag har medgetts. Förordning (1997:713).

14 § Innan länsstyrelsen beslutar om undantag från förbud som avses i 1 § andra stycket terrängkörningslagen (1975:1313) för allmän skoterled eller anläggning för sådan led skall länsstyrelsen samråda med Naturvårdsverket. Förordning (1998:1288).

Föreskrifter enligt 3 § terrängkörningslagen (1975:1313)

15 § Förbud eller föreskrift enligt 3 § terrängkörningslagen (1975:1313) får meddelas av

1. kommunen om förbudet eller föreskriften gäller inom en kommun, och
2. länsstyrelsen om förbudet eller föreskriften omfattar mer än en kommun.

Beslutet skall delges markägaren. Förordning (1997:713).

16 § Innan en kommun meddelar beslut skall kommunen samråda med länsstyrelsen. Innan länsstyrelsen meddelar beslut skall länsstyrelsen i ärenden av vikt samråda med kommunen. Förordning (1997:713).

Gemensamma bestämmelser

17 § Naturvårdsvakt som avses i 3 a § terrängkörningslagen (1975:1313) förordnas av länsstyrelsen i det län där naturvårdsvakten har sitt hemvist.

Föreskrifter om förordnande och utbildning av naturvårdsvakter meddelas av Rikspolisstyrelsen efter samråd med Naturvårdsverket. Förordning (1998:1288).

18 § I fråga om körning i terräng med fordon som brukas av Försvarmakten, Försvarets materielverk eller den kommunala organisationen för räddningstjänst under utbildning och höjd beredskap finns särskilda bestämmelser. Förordning (2003:792).

19 § Trafikregler för terräng finns i trafikförordningen (1998:1276). Förordning (1998:1316).

20 § Om förbud mot trafik med motordrivet fordon inom nationalpark finns bestämmelser i reglementen för nationalparker.

21 § Ytterligare föreskrifter för verkställigheten av terrängkörningslagen (1975:1313) meddelas av Naturvårdsverket. Förordning (1998:1288).

Överklagande

22 § I 22 a § förvaltningslagen (1986:223) finns bestämmelser om överklagande hos allmän förvaltningsdomstol. Förordning (1998:1172).

23 § Naturvårdsverket får föra talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna förordning. Sådan talan är inte inskränkt till viss tid.

När ett beslut enligt 12 § andra stycket meddelas skall en kopia av beslutet snarast sändas till Naturvårdsverket. Sådant beslut skall överklagas inom tre veckor från det att Naturvårdsverket fått del av beslutet.

Ett beslut att inrätta en allmän skoterled får överklagas till regeringen. Naturvårdsverket får överklaga ett sådant beslut för att ta till vara allmänna intressen. Förordning (1999:765).

24 § Beslut enligt 15 § överklagas till regeringen.

När ett beslut enligt 15 § meddelas skall en kopia av beslutet snarast sändas till respektive kommun och länsstyrelse. Förordning (1997:713).

Övergångsbestämmelser

1991:1103

Denna förordning⁵ träder i kraft den 1 augusti 1991. I fråga om överklagande av beslut som avses i 10 § gäller äldre föreskrifter, om beslutet meddelats före ikraftträdandet.

1995:209

Denna förordning träder i kraft den 1 april 1995. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser.

1997:713

Denna förordning träder i kraft den 1 november 1997. Bestämmelser eller beslut som har meddelats före ikraftträdandet gäller fortfarande. Förordningen om undantag från bestämmelserna i 1 § terrängkörningslagen (1975:1313) skall omprövas med tillämpning av denna förordning före den 1 november 1998. Har omprövning inte skett innan dess, upphör förordnandet att gälla. Körning på snötäckt mark inom de områden som tidigare inte omfattats av 1 § terrängkörningslagen får fram till den 1 november 1998 ske på led där sådan körning genom beslut tillåts av länsstyrelsen. Beslut om sådant tillstånd skall i fråga om överklagande anses som undantag enligt 12 § denna förordning. Tillstånd för körning i områden som klassificeras A får endast ges om det finns synnerliga skäl.

Terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen finns även på www.notisum.se

Terrängkörning

Handbok med allmänna råd till terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen

HANDBOK 2005:1

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 91-620-0136-1
ISSN 1650-2361

Denna handbok med allmänna råd behandlar körning i terräng med motordrivna fordon. Syftet med handboken är att ge vägledning för tillämpningen av terrängkörningslagstiftningen men även annan allmän information om terrängkörning.

Handboken riktar sig främst till tjänstemän på länsstyrelser, kommuner och andra myndigheter, men även till förare av motordrivna fordon i terräng och övriga som vill veta mer om körning i terräng.